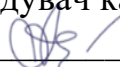

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Допущено до захисту
Завідувач кафедру

Катерина ПЕТРОВСЬКА
«22» листопада 2025 р.

**ОСВІТНІ ІНІЦІАТИВИ ДЛЯ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ: АНАЛІЗ
УКРАЇНСЬКОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ПІДТРИМКИ
АДАПТАЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ**

Кваліфікаційна робота магістра

Виконавець: здобувач другого рівня вищої
освіти, групи м 22 СР
Галузь знань 23 Соціальна робота
Спеціальність 231 Соціальна робота
Освітньо-професійна програма: Поствоєнна
соціально-психологічна реабілітація
Ольга БАЛУЄВА

Керівник:
к.пед.н., доцент Анастасія ПОПОВА

Рецензент:
к.пед.н., доцент Анастасія ТУРГЕНЄВА

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОСВІТНІХ ІНІЦІАТИВ ДЛЯ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ	5
1.1. Поняття та значення освітніх ініціатив у процесі адаптації ветеранів	5
1.2. Соціальна реінтеграція ветеранів як основа освітньої підтримки	10
1.3. Роль освіти у психологічній та професійній адаптації ветеранів	16
Висновки до розділу 1	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОГО ДОСВІДУ ОСВІТНІХ ІНІЦІАТИВ ДЛЯ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ	23
2.1. Основні освітні програми та ініціативи в Україні для ветеранів	23
2.2. Урядові та громадські проекти підтримки освіти ветеранів	28
2.3. Виклики та перспективи розвитку освітніх ініціатив в українському контексті	34
Висновки до розділу 2	39
РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОСВІТНІХ ІНІЦІАТИВ ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ	40
3.1. Приклади успішних міжнародних освітніх програм для ветеранів	40
3.2. Порівняльний аналіз українського та міжнародного досвіду	43
3.3. Можливості адаптації та впровадження міжнародних практик в Україні	47
Висновки до розділу 3	50
ВИСНОВКИ	52
ДЕКЛАРАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ ГШІ,.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах повномасштабної війни та тривалих наслідків збройного конфлікту питання ефективної соціальної реінтеграції ветеранів набуває стратегічного значення для українського суспільства. Демобілізація та повернення військовослужбовців до мирного життя породжують комплекс потреб – від відновлення психосоціального благополуччя до професійної реалізації та економічної самостійності. У цьому контексті освіта розглядається як ключовий інструмент відновлення людського капіталу, розширення можливостей і підвищення стійкості (resilience) як окремої особи, так і спільнот, сприяючи формуванню нових життєвих стратегій, трансферу військового досвіду в цивільні сфери та зміцненню соціальної згуртованості.

Освітні ініціативи для ветеранів охоплюють формальну, неформальну та інформальну освіту, включаючи перепідготовку, підвищення кваліфікації, навчання в закладах вищої та фахової передвищої освіти, короткі практикоорієнтовані курси, менторські та психоедукаційні програми. Їх зміст має бути гнучким, інклюзивним і травма-інформованим, із врахуванням попереднього досвіду, стану здоров'я, сімейних обставин і потреб ринку праці. Важливою умовою результативності виступає міжсекторальне партнерство державних інституцій, закладів освіти, роботодавців, громадських організацій та місцевих громад.

Наукові й прикладні джерела свідчать про те, що питання соціальної адаптації та реінтеграції ветеранів поступово набуває міждисциплінарного характеру. Так, проблеми соціально-психологічної підтримки та адаптації колишніх військовослужбовців до мирного життя висвітлювали у своїх працях І. Зверева, Г. Лактіонова, Т. Семигіна, І. Трубавіна, О. Безпалько. Соціально-педагогічні аспекти інтеграції ветеранів у громади та питання формування інклюзивного середовища аналізували Н. Коляда, О. Карпенко, Л. Міщик, Н. Сейко.

Проблематика освіти дорослих і перепідготовки осіб із досвідом військової служби представлена в дослідженнях С. Ничкало, Л. Лук'янової, Н. Бідюк, О. Огієнко, І. Грищенко. Теоретико-методичні засади неперервної освіти, професійного розвитку та навчання упродовж життя (*lifelong learning*) висвітлені в роботах О. Аніщенка, В. Кременя, О. Сухомлинської. Значний внесок у вивчення питань соціальної стійкості (*resilience*), психоедукації та менторства зробили Т. Титаренко, Н. Пов'якель, С. Максименко, які досліджували вплив психологічної підтримки на відновлення соціального функціонування особистості.

Зарубіжний досвід реінтеграційних та освітніх програм для ветеранів активно досліджується у працях J. Richardson, R. Herman, K. Cooper, M. Savickas, які аналізують питання професійного переходу військових до цивільних професій, розвиток освітніх траєкторій та використання менторських практик у середовищі ветеранів. Міжнародні організації – такі як UNESCO, OECD, ILO – розробляють аналітичні звіти та політичні рекомендації щодо освіти й працевлаштування ветеранів у контексті післяконфліктної реабілітації.

Водночас бракує цілісних досліджень, які б систематизували український і міжнародний досвід саме освітніх ініціатив для ветеранів, визначали соціально-педагогічні умови їх ефективності, моделі індивідуального супроводу (кейс-менеджменту), а також індикатори оцінювання результатів (психологічних, освітніх, професійних, соціальних).

Актуальність теми зумовлюється низкою суперечностей: між стрімко зростаючою потребою у перепідготовці та фрагментарністю освітньої пропозиції; між задекларованими гарантіями доступу до освіти і нерівномірною практичною реалізацією на місцях; між потребою в травма-інформованих підходах і обмеженою підготовленістю персоналу; між запитами ринку праці й невідповідністю частини програм сучасним компетентнісним вимогам; між можливостями цифрового навчання і цифровою нерівністю для окремих груп ветеранів.

Необхідність розв'язання окреслених суперечностей, актуальність, доцільність й об'єктивна потреба у необхідності осмислення, систематизації та критичного аналізу освітніх ініціатив для ветеранів, виявлення бар'єрів і ресурсів їх упровадження, а також окреслення напрямів адаптації кращих міжнародних практик до українського контексту зумовили вибір теми магістерської роботи **«Освітні ініціативи для ветеранів війни: аналіз українського та міжнародного досвіду підтримки адаптації та соціальної реінтеграції»**.

Об'єкт дослідження – процес соціальної адаптації ветеранів війни.

Предмет дослідження – освітні ініціативи, спрямовані на підтримку та інтеграцію ветеранів війни в суспільство в Україні та закордоном.

Мета дослідження – визначити роль та ефективність освітніх ініціатив у процесі адаптації ветеранів війни, проаналізувати український та міжнародний досвід та окреслити перспективи впровадження успішних практик в Україні.

Завдання дослідження:

1. Розкрити сутність та значення освітніх ініціатив у контексті адаптації ветеранів.
2. Дослідити соціальну реінтеграцію як підґрунтя для освітньої підтримки.
3. Визначити роль освіти в психологічній та професійній адаптації ветеранів.
4. Проаналізувати українські програми та проекти в освітній сфері для ветеранів.
5. Оцінити виклики та перспективи розвитку таких ініціатив в Україні.
6. Вивчити міжнародний досвід та можливості його застосування в українському контексті.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що впровадження системних та цільових освітніх програм може значно покращити процес соціальної, психологічної та професійної адаптації ветеранів війни.

Методи дослідження. Для досягнення мети та виконання визначених завдань використано комплекс таких методів: загальнонаукові (аналіз, синтез, систематизація, порівняння, узагальнення – використовувалися для вивчення праць зарубіжних і вітчизняних науковців, офіційних документів, програм та аналітичних звітів, що стосуються освітньої та соціальної реінтеграції ветеранів); конкретно-наукові: (категоріальний аналіз – для розкриття змісту й уточнення дефініцій основоположних понять, зокрема “реінтеграція”, “поствоєнна освіта”, “ресоціалізація”, “психоедукація”; структурно-функціональний аналіз – для з’ясування структурних, змістових і процесуальних особливостей організації освітніх програм для ветеранів, їхнього впливу на психосоціальне відновлення та професійну адаптацію; структурно-логічний аналіз – для виокремлення конструктивних ідей, підходів та ефективних практик міжсекторальної взаємодії у сфері освіти ветеранів; порівняльно-аналітичний – для співставлення національного та зарубіжного досвіду реалізації освітніх і реінтеграційних програм, визначення можливостей їх адаптації до українського контексту; прогностичний – для обґрунтування перспективних напрямів розвитку системи освіти та формування рекомендацій щодо удосконалення політики освітньої реінтеграції ветеранів в Україні).

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі українських та міжнародних освітніх ініціатив для ветеранів, а також у розробці практичних рекомендацій щодо адаптації зарубіжного досвіду в Україні.

Теоретична значущість полягає в розширенні наукового розуміння механізмів адаптації ветеранів через освіту та обґрунтуванні ролі освітніх програм як інструмента соціальної інтеграції.

Практична значущість дослідження виявляється у можливості застосування його результатів при формуванні державної політики щодо підтримки ветеранів, розробці освітніх програм і проєктів, а також у діяльності громадських організацій та навчальних установ.

Структура дипломної роботи Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних

джерел (усього 45 найменувань). Повний обсяг магістерської роботи становить 65 сторінок, основний зміст викладено на 57 сторінках. Робота містить 5 таблиць. У першому розділі розглянуто теоретичні засади освітніх ініціатив для ветеранів; у другому – проведено аналіз українського досвіду; у третьому – досліджено міжнародну практику та можливості її адаптації в Україні.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОСВІТНІХ ІНІЦІАТИВ ДЛЯ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ

1.1. Поняття та значення освітніх ініціатив у процесі адаптації ветеранів.

Освітні ініціативи у процесі адаптації ветеранів війни становлять складову системної підтримки, яка спрямована на забезпечення їхньої повноцінної інтеграції у цивільне середовище після завершення участі в бойових діях. Поняття освітніх ініціатив у цьому контексті охоплює широке коло заходів, програм, політик і практик, які орієнтовані на надання ветеранам можливості здобуття або оновлення знань, розвитку професійних компетентностей, підвищення освітнього рівня, а також формування нових моделей соціальної поведінки. Освіта в умовах поствоєнного відновлення виконує не лише пізнавальну чи професійну функцію, а й виконує терапевтичну, соціалізуючу й ідентифікаційну функції. У цьому контексті освітні ініціативи виступають інструментом відновлення внутрішнього балансу особистості, розвитку її суб'єктності та здатності до самореалізації в нових соціальних умовах.

Адаптація ветеранів передбачає поступове повернення до мирного способу життя, що супроводжується змінами у психологічному стані, системі цінностей, соціальному статусі й економічному становищі. Саме через освітні програми формується нове уявлення про професійні перспективи, відбувається переосмислення життєвих пріоритетів, а також здобуваються практичні навички, які забезпечують конкурентоспроможність на ринку праці. Учасники бойових дій часто повертаються до суспільства з порушеним відчуттям стабільності, втраченими зв'язками та обмеженими можливостями реалізації попереднього професійного досвіду. В умовах таких трансформацій освіта постає як механізм формування нової ідентичності та соціального статусу, а також як ресурс для подолання соціального відчуження [32].

Ініціативи в освітній сфері для ветеранів охоплюють як формальну, так і неформальну освіту. До першої належать програми професійної перепідготовки,

здобуття другої освіти, підвищення кваліфікації, навчання в університетах і коледжах. До неформальної освіти можна віднести тренінги, курси, освітньо-психологічні проєкти, що реалізуються як державними, так і громадськими структурами. Освітній процес у такому контексті має бути адаптивним, гнучким і враховувати психофізичний стан учасників, їхній попередній досвід, мотивацію та особливості соціального оточення. Таким чином, освітні ініціативи формують простір, де відбувається не лише трансфер знань, а й створюються умови для налагодження соціальних зв'язків, пошуку нових сенсів і відновлення довіри до інституцій [15].

Значення освітніх ініціатив полягає у створенні довготривалих умов для забезпечення стійкої соціальної інтеграції. Освіта, як процес і результат, сприяє подоланню бар'єрів між військовим та цивільним середовищами, зменшує ризики маргіналізації, сприяє формуванню нових соціальних ролей і залученню ветеранів до активного громадянського життя. З огляду на виклики, пов'язані з посттравматичними розладами, втратою соціального капіталу та зниженням економічної мобільності, освітні практики повинні бути спрямовані на персоналізований підхід, підтримку самонавчання та розвиток компетенцій, що відповідають сучасним запитам суспільства. У цьому процесі особливої ваги набуває партнерство між державними інституціями, закладами освіти, роботодавцями та громадянським суспільством, що забезпечує комплексність та сталість підтримки ветеранів у їхньому прагненні до трансформації власного життєвого шляху через освіту.

Особливістю освітніх ініціатив, спрямованих на підтримку ветеранів, є їхня здатність функціонувати на перетині кількох суспільно значущих сфер: освіти, охорони психічного здоров'я, працевлаштування та соціального захисту. У зв'язку з цим виникає потреба в міждисциплінарному підході до планування та реалізації таких програм. Освітній процес для ветеранів не обмежується передачею знань у традиційному розумінні, а має охоплювати формування мотивації до навчання, розвиток навичок саморегуляції, критичного мислення та спроможності до прийняття рішень в умовах посттравматичних змін. Ініціативи

повинні враховувати специфіку бойового досвіду, що нерідко супроводжується високим рівнем емоційного напруження, порушенням когнітивних процесів, труднощами у спілкуванні, а також зниженою здатністю до адаптації у колективних навчальних форматах.

Крім того, значущим є питання довіри ветеранів до освітніх інституцій та програм, що пропонуються. Багато з них сприймають повернення до навчання як виклик або навіть загрозу стабільності вже напрацьованого військового досвіду, оскільки процес повторного входження у навчальне середовище передбачає визнання необхідності змін і перегляду усталених уявлень про себе. З огляду на це, освітні ініціативи мають ґрунтуватися на принципах добровільності, підтримки суб'єктності та збереження гідності особистості, яка пройшла через досвід війни. Це означає, що програми повинні передбачати можливість індивідуального навчального маршруту, гнучких форматів участі (зокрема дистанційного або змішаного навчання), консультування, менторської підтримки та залучення фахівців із психологічної допомоги [30].

У міжнародному вимірі практика освітніх ініціатив для ветеранів демонструє значну варіативність моделей, залежно від культурного, соціального й економічного контексту. У низці країн такі ініціативи стали частиною національних стратегій з демобілізації, реабілітації та професійного переосмислення учасників бойових дій. Зокрема, застосовуються програми, які поєднують навчання з елементами когнітивної терапії, групової роботи та наставництва. У деяких випадках освіта розглядається як спосіб формування нової ідентичності ветерана не лише як воїна, а як студента, спеціаліста, члена академічної або професійної спільноти. Такий підхід дозволяє не лише забезпечити можливість навчання, але й перетворити сам процес на засіб конструювання нової життєвої траєкторії.

У контексті трансформаційних процесів у країнах, що переживають наслідки збройних конфліктів, зокрема в Україні, освітні ініціативи набувають специфічного значення як інструмент мобілізації людського потенціалу для подальшої розбудови мирного суспільства. Вони формують передумови для

відновлення соціальної справедливості, зниження рівня радикалізації, зменшення соціальної напруги та підвищення рівня довіри між різними групами населення. Освітнє середовище у цьому сенсі стає не лише інституційним простором, а соціальним механізмом, у межах якого можлива конструктивна взаємодія між тими, хто має бойовий досвід, та тими, хто його не зазнав. Таке взаємне включення є передумовою створення інклюзивного суспільства, у якому знання, досвід і рефлексія виступають засобами подолання розмежувань і утвердження спільних цінностей.

У процесі розбудови освітніх ініціатив для ветеранів доцільним є врахування того, що сама структура військового досвіду створює специфічні умови для сприйняття нової інформації та взаємодії з освітнім простором. Учасники бойових дій зазвичай мають сформовані моделі поведінки, орієнтовані на дисципліну, субординацію, чіткість інструкцій і швидке прийняття рішень. Це може сприяти ефективності навчання в умовах програм із виразно структурованими навчальними модулями, однак водночас ускладнює сприйняття відкритих, рефлексивних і дискусійних форматів, характерних для сучасної освіти. Відповідно, адаптація ветеранів до навчального процесу потребує педагогічних стратегій, що поєднують чіткість організації з підтримкою емоційної безпеки та поступовим переходом до більш автономного стилю навчання. Психологічний стан ветеранів, зокрема наявність посттравматичних симптомів, здатен суттєво впливати на здатність до засвоєння матеріалу, концентрацію уваги та комунікацію в групі, що передбачає потребу у спеціальній підготовці викладацького складу, створенні відповідного мікроклімату в аудиторіях і доступності психологічної підтримки під час навчання.

Інституційне забезпечення освітніх ініціатив для ветеранів має ґрунтуватися на принципах цілісності, міжсекторальної взаємодії та контекстуалізації освітнього контенту. Зміст освітніх програм доцільно адаптувати відповідно до потреб і очікувань самих ветеранів, виходячи з актуальної ситуації на ринку праці, рівня попередньої освіти, життєвих планів і

здатності до участі в навчальному процесі. При цьому особливу увагу варто приділяти розвитку так званих м'яких навичок, які включають здатність до адаптації, емоційну стійкість, ефективну комунікацію, а також навички лідерства, що можуть бути переосмислені та трансформовані з військового контексту у цивільний. Ветерани володіють унікальним досвідом кризового реагування, прийняття рішень у складних умовах та взаємодії в колективі з високим рівнем відповідальності, що становить потенційний ресурс для формування лідерського потенціалу у цивільних сферах – бізнесі, громадському секторі, місцевому самоврядуванні тощо. Освітні програми мають не ігнорувати цей досвід, а створювати умови для його інтеграції в нову систему знань і навичок [39].

Крім внутрішньої організації освітнього процесу, важливою є зовнішня легітимація участі ветеранів у навчанні з боку суспільства. У багатьох випадках ветерани зіштовхуються з соціальними стереотипами або упередженим ставленням, що може знижувати їхню мотивацію до залучення в освітнє середовище. Формування інклюзивного соціального простору, де досвід війни визнається не як бар'єр, а як один із чинників життєвої історії людини, сприяє створенню умов для відкритого навчального діалогу. Це вимагає відповідної комунікаційної політики з боку держави, медіа, громадських організацій і самих навчальних закладів, спрямованої на подолання розриву між військовою та цивільною частинами суспільства. За таких умов освітні ініціативи набувають функції соціального мосту, що сприяє взаємному пізнанню, емпатії та зменшенню суспільної фрагментації.

Ефективність освітніх програм для ветеранів також залежить від їхньої здатності враховувати питання економічного виживання. Багато учасників бойових дій після повернення опиняються у складному матеріальному становищі, що не дозволяє повністю присвятити себе навчанню. Тому освітні ініціативи повинні передбачати стипендіальні механізми, гнучкі графіки, дистанційні формати та можливості поєднання навчання з роботою або участю в соціальних проєктах. Крім того, доцільною є розробка системи індивідуального

супроводу – освітнього кейс-менеджменту – який допомагатиме ветеранові визначити власні цілі, обрати відповідну освітню траєкторію, координувати взаємодію з відповідними службами та моніторити досягнення проміжних результатів [21].

Освітні ініціативи у процесі адаптації ветеранів мають багатоаспектний характер, який включає не лише зміну статусу ветерана в системі професійної підготовки, але й формування нового образу себе в умовах мирного суспільства. Вони ґрунтуються на розумінні освіти як ресурсу особистісної трансформації, інтеграції в соціальні практики та конструювання життєвої перспективи, що виходить за межі військового досвіду. Успішність таких ініціатив потребує не лише політичної волі й ресурсного забезпечення, але й усвідомлення глибини викликів, з якими стикається кожен, хто повертається з війни до цивільного життя.

1.2. Соціальна реінтеграція ветеранів як основа освітньої підтримки.

Соціальна реінтеграція ветеранів є складним і багатовимірним процесом, який передбачає повернення осіб, що брали участь у воєнних діях, до повноцінного функціонування у мирному соціальному середовищі. У цьому контексті освітня підтримка не може розглядатися ізольовано від загального процесу соціального відновлення, оскільки ефективність будь-якої навчальної програми для ветеранів значною мірою зумовлена рівнем їхньої соціальної включеності, стабільності соціальних зв'язків, психологічної адаптації та наявності сприятливого соціокультурного середовища. Соціальна реінтеграція охоплює низку взаємопов'язаних складових, таких як відновлення міжособистісних контактів, участь у житті громад, відчуття соціальної приналежності, відновлення економічної самостійності та ідентифікація себе як члена мирного суспільства. Освітня підтримка у цьому процесі виконує функцію інструменту сприяння реінтеграції, однак не є самодостатньою поза контекстом комплексного підходу до вирішення соціальних, психологічних і економічних проблем ветеранів [5].

Сутність соціальної реінтеграції полягає в подоланні розриву між військовим і цивільним середовищем, який виникає внаслідок відмінностей у цінностях, досвіді, комунікативних моделях та способах самореалізації. Ветерани, повертаючись із зони бойових дій, опиняються у новій соціальній реальності, яка часто не співвідноситься з набутою системою уявлень, реакцій та очікувань. У цьому сенсі реінтеграція передбачає не лише адаптацію індивіда до змінених умов, але й трансформацію самого соціального середовища, яке повинно бути відкритим до прийняття ветеранів, сприймати їхній досвід без стигматизації та створювати умови для активної участі у всіх сферах суспільного життя. Освіта в цьому процесі відіграє консолідуючу функцію, забезпечуючи платформу для розвитку нового досвіду, формування міжгрупової довіри, обміну знаннями та соціального капіталу, що сприяє відновленню цілісності життєвого шляху ветерана.

Участь у навчанні є не лише засобом здобуття нових знань чи професійної кваліфікації, але й способом включення у соціальну взаємодію, що має компенсаторний ефект у разі втрати військової ідентичності. Освітні установи можуть створювати умови для безпечного середовища, у якому ветерани мають змогу поступово відновлювати навички міжособистісного спілкування, взаємодіяти з представниками інших соціальних груп, включатися в академічну спільноту як повноцінні учасники навчального процесу. Такий формат дозволяє долати ізоляцію, що часто виникає внаслідок посттравматичних переживань, і формувати нові соціальні зв'язки, що сприяє стійкості адаптаційних механізмів. Крім того, навчання виступає засобом формування відчуття самодостатності та контролю над власним життям, що є критичним для повернення ветерана до активного суспільного функціонування.

Освітня підтримка у межах соціальної реінтеграції потребує системної організації, яка включає інституційну координацію між державними органами, громадськими структурами, освітніми закладами та роботодавцями. Вона має ґрунтуватися на принципах міждисциплінарності, гнучкості навчального процесу, індивідуалізації програм і соціального супроводу. Враховуючи

різноманітність життєвих ситуацій ветеранів, ефективна освітня підтримка повинна передбачати адаптивні механізми, які дозволяють враховувати фізичний стан, рівень мотивації, наявність попереднього досвіду, соціальні зобов'язання та психологічні потреби. Успішна реінтеграція також неможлива без суспільного визнання значущості участі ветеранів у мирному житті, що в освітньому контексті передбачає включення тем ветеранів у навчальні програми, проведення спільних заходів, підтримку волонтерських ініціатив та просвітницьку діяльність серед цивільного населення [31].

Соціальна реінтеграція ветеранів через освітні практики набуває особливого значення у постконфліктних суспільствах, де питання соціального згуртування, примирення та відновлення довіри між громадянами стають фундаментальними для стабільності держави. У цьому контексті освітні програми не лише сприяють реабілітації окремих осіб, а й формують основу для довготривалої соціальної консолідації, розширюють можливості міжпоколінневої та міжкультурної комунікації, сприяють поширенню миротворчих цінностей та посилюють здатність суспільства до солідарності. Відтак, соціальна реінтеграція як основа освітньої підтримки є не лише передумовою особистісного відновлення ветерана, але й складовою ширшого процесу суспільного розвитку, що ґрунтується на принципах інклюзії, взаємоповаги та спільної відповідальності за майбутнє.

Розглядаючи соціальну реінтеграцію як основу освітньої підтримки ветеранів, варто наголосити на тому, що цей процес охоплює не лише інституційні механізми залучення до навчання, але й зміни у внутрішній мотиваційній структурі особистості. Ветерани часто переживають глибокий ідентичнісний зсув, пов'язаний із переходом від військової до цивільної форми самореалізації. У цьому контексті освіта виконує функцію середовища, у межах якого відбувається реконструкція особистісної цілісності через осмислення попереднього досвіду, визначення нових цілей і формування довготривалої життєвої стратегії. Така трансформація потребує створення відповідного психологічного простору, у якому учасники бойових дій можуть без загрози

стигматизації або непорозуміння висловлювати свої позиції, обговорювати проблеми, пов'язані з адаптацією, і співпрацювати з іншими учасниками освітнього процесу.

Суттєвим чинником, який визначає потенціал освіти у реінтеграційних процесах, є її здатність надавати можливість вибору. Освітні ініціативи для ветеранів повинні передбачати гнучку модульну структуру, яка дозволяє формувати індивідуальну траєкторію навчання відповідно до потреб, можливостей і життєвих умов кожного учасника. Такі траєкторії можуть включати як академічні програми, що ведуть до здобуття формальної кваліфікації, так і неформальні курси, тренінги, менторські проекти, що сприяють розвитку життєвих навичок, критичного мислення, цифрової компетентності та підприємницької ініціативи. Особливо актуальними є формати, що поєднують навчання із практичною діяльністю, зокрема через дуальну освіту, стажування, участь у соціальних проектах, де ветерани можуть застосовувати свої знання у конкретному соціальному контексті, що підсилює ефект соціального вкорінення та формує нову систему відносин з навколишнім середовищем [1].

Варто враховувати, що процес соціальної реінтеграції передбачає також подолання зовнішніх бар'єрів, пов'язаних із дискримінацією, упередженим ставленням або неготовністю інституцій до роботи з цільовою групою. У цьому сенсі ефективна освітня підтримка можлива лише за умови наявності комплексної політики інклюзії, яка охоплює етичні, організаційні та методологічні стандарти, що гарантують рівний доступ до знань, повагу до досвіду ветеранів, а також підготовку викладачів і персоналу до взаємодії з особами, які мають специфічні освітні потреби. Зокрема, освітній процес має бути адаптований до різних рівнів когнітивної активності, враховувати можливі наслідки бойових травм, забезпечувати академічну та психологічну підтримку, сприяти створенню соціально безпечного середовища, в якому ветерани зможуть відчувати себе не лише слухачами, але й повноцінними учасниками колективної взаємодії.

Особливу увагу заслуговує питання формування нової професійної ідентичності. Ветерани часто стикаються з потребою перекваліфікації або здобуття нової спеціальності, яка відповідатиме умовам мирного часу та ринку праці. Однак цей процес є не лише технічним засвоєнням нових навичок, але й переосмисленням власного соціального внеску, зміною уявлень про успіх, відповідальність, цінності професійної діяльності. У цьому сенсі освітнє середовище має бути простором, у якому можливе не лише навчання в традиційному розумінні, але й ментальна трансформація, пов'язана з прийняттям нових цінностей, формуванням мотивації до самореалізації, відновленням почуття корисності для суспільства. Такий досвід здатен стати каталізатором активної громадянської позиції, участі у соціальних ініціативах, волонтерських рухах, що, у свою чергу, посилює ефект соціального включення [20].

Окреслюючи подальші виміри взаємозв'язку соціальної реінтеграції та освітньої підтримки ветеранів, доцільно розглядати не лише безпосередню участь ветеранів у формальних програмах, але й механізми впливу освіти на суспільне середовище, в яке повертаються колишні військовослужбовці. Формування позитивного ставлення до ветеранів серед цивільного населення, зменшення соціального дистанціювання та подолання стереотипів значною мірою зумовлюються наявністю суспільного дискурсу, що базується на знаннях, міжособистісному діалозі та взаємному розумінні. Освіта, особливо в її просвітницькому і міждисциплінарному вимірі, виступає засобом формування такої культури, в якій досвід військової служби не є маргіналізованим, а розглядається як складова національного і соціального нарративу, що потребує осмислення та інтеграції. Це створює підґрунтя для подальшої взаємодії ветеранів і громад у контексті спільних дій, проєктів, дискусій, що сприяє зміцненню горизонтальних соціальних зв'язків [7].

Зміст освітніх програм, орієнтованих на ветеранів, також потребує критичної переоцінки з погляду культурної чутливості, етичної коректності та релевантності матеріалу до реального досвіду цільової аудиторії. Надмірно уніфіковані програми часто не враховують специфіки військового минулого, що

може викликати відчуження або зниження мотивації до навчання. Ефективна освітня підтримка передбачає співучасть самих ветеранів у проєктуванні та реалізації програм, що дозволяє з одного боку забезпечити їхню відповідність потребам, а з іншого – створити умови для горизонтального навчання, у якому ветерани виступають не лише як учасники, але й як джерела експертизи, носії унікального досвіду, які можуть поділитися знаннями у професійній, громадській або міжособистісній площинах. Такий підхід сприяє посиленню суб'єктної позиції ветеранів у соціумі, що є важливим чинником стабільної реінтеграції.

Окрему увагу слід приділити взаємозв'язку між освітньою підтримкою та інфраструктурними чинниками реінтеграції. Під цим мається на увазі наявність доступної транспортної, цифрової, інституційної інфраструктури, яка забезпечує фізичну та інформаційну можливість участі в навчальному процесі. Для багатьох ветеранів, особливо з числа осіб з інвалідністю, участь у звичайних формах навчання може бути обмежена, що вимагає розробки альтернативних форматів – дистанційних курсів, адаптованих фізичних середовищ, гнучких графіків, що враховують медичні або сімейні обставини. Таким чином, інфраструктурне забезпечення освітніх програм не є другорядним компонентом, а формує основу інклюзивності освітнього середовища, що, своєю чергою, є передумовою успішної соціальної реінтеграції [4].

Загалом, освітні ініціативи для ветеранів не можна розглядати винятково через призму індивідуального розвитку, оскільки їхнє значення виходить за межі особистісної трансформації й охоплює ширші соціальні процеси. Навчання слугує механізмом не лише адаптації до мирного життя, але й реорганізації соціального простору, в якому формується новий тип взаємодії між тими, хто має бойовий досвід, і тими, хто його не має. Така взаємодія передбачає не асиміляцію ветерана до існуючих норм, а створення спільного поля, у якому можлива зміна обох сторін – через діалог, взаємну підтримку та спільну дію. У цьому сенсі соціальна реінтеграція через освіту набуває трансформативного характеру, бо змінює не лише окремих людей, але й самі інституції, у яких ці зміни

відбуваються. Саме завдяки цій трансформативності освіта постає як одна з найбільш ефективних форм підтримки в процесі мирного відновлення після збройного конфлікту.

Отже, соціальна реінтеграція як основа освітньої підтримки ветеранів охоплює багатовимірні процеси – психологічну адаптацію, професійне становлення, соціальне включення, участь у громадському житті, відновлення гідності та ідентичності. Ефективна реалізація освітніх ініціатив у цьому контексті передбачає не лише надання знань, але й створення цілісної підтримувальної системи, здатної забезпечити сталість результатів, соціальну відкритість, мобілізацію ресурсів та розвиток культури солідарності в суспільстві. Таким чином, освітня підтримка перетворюється на процес, який водночас відновлює, структурує і спрямовує досвід ветеранів у мирному середовищі, надаючи йому нові смисли та перспективи.

1.3. Роль освіти у психологічній та професійній адаптації ветеранів.

Освітні процеси відіграють фундаментальну роль у формуванні успішних механізмів психологічної адаптації військових ветеранів до цивільного життя. Сучасна наукова парадигма розглядає освіту як багатокomпонентну систему, що включає формальні та неформальні навчальні програми, спрямовані на відновлення когнітивних функцій та емоційної стабільності. Психологічна адаптація через освітні механізми передбачає поетапне подолання травматичних переживань, пов'язаних із військовою службою, та формування нових стратегій поведінки у мирному середовищі. Законодавча база України, зокрема Закон "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" [32, 33], визначає освітню підтримку як один із пріоритетних напрямів державної політики щодо ветеранів.

Професійна адаптація ветеранів через освітні програми становить комплексний процес перепідготовки та набуття нових компетентностей, необхідних для успішного працевлаштування у цивільному секторі економіки. Сучасні підходи до професійної реабілітації ветеранів базуються на принципах індивідуалізованого навчання, що враховує специфіку військового досвіду та

потенціал його трансформації у цивільні професійні навички. Освітні установи, що працюють з ветеранами, розробляють спеціалізовані програми, орієнтовані на швидку інтеграцію у ринок праці через практико-орієнтоване навчання. Нормативно-правове забезпечення цього процесу регулюється постановою Кабінету Міністрів України "Про реалізацію експериментального проєкту щодо запровадження інституту помічника ветерана в системі переходу від військової служби до цивільного життя" [31].

Психолого-педагогічні механізми освітньої підтримки ветеранів ґрунтуються на теоретичних засадах когнітивно-поведінкової терапії та соціально-конструктивістського підходу до навчання дорослих. Ці механізми передбачають використання специфічних методик, що допомагають ветеранам переосмислити власний досвід та інтегрувати його у нову життєву перспективу через здобуття знань і навичок. Освітній процес для ветеранів характеризується підвищеною увагою до формування критичного мислення, емоційної саморегуляції та соціальних навичок спілкування у цивільному середовищі. Конституція України [25] гарантує право на освіту всім громадянам, включаючи ветеранів, що створює правову основу для розробки спеціалізованих освітніх програм.

Когнітивна реабілітація через освітні процеси передбачає відновлення та розвиток інтелектуальних функцій ветеранів, які могли постраждати внаслідок бойового стресу або травматичних переживань. Сучасні методики когнітивної реабілітації включають нейропсихологічні вправи, тренінги пам'яті та концентрації уваги, а також комп'ютерні програми для стимуляції мозкової діяльності. Освітні програми когнітивної реабілітації розробляються з урахуванням індивідуальних особливостей кожного ветерана та ступеня впливу військової служби на його когнітивні здібності. Державна політика у цій сфері регулюється наказом Міністерства у справах ветеранів України про утворення Українського ветеранського фонду [34], який координує надання спеціалізованих освітніх послуг.

Соціальна інтеграція ветеранів через освітні платформи реалізується шляхом створення спеціального навчального середовища, де колишні військовослужбовці можуть поступово адаптуватися до норм і цінностей цивільного суспільства. Освітні заклади виступають медіаторами між військовою і цивільною культурами, забезпечуючи м'який перехід через систему групового навчання та взаємодії з цивільними особами. Процес соціальної інтеграції включає формування навичок міжособистісного спілкування, розуміння соціальних ролей та очікувань, а також розвиток емпатії та толерантності до різноманіття думок і поглядів. Соціально-педагогічна робота з ветеранами регулюється принципами, закладеними у законодавстві про соціальний захист [11].

Психотерапевтична функція освітніх програм для ветеранів полягає у використанні навчального процесу як терапевтичного інструменту для подолання посттравматичного стресу та депресивних станів. Освітня терапія включає арт-терапію, музичну терапію, літературну творчість та інші форми експресивної діяльності, що допомагають ветеранам виразити та переробити травматичні переживання. Групові форми навчання створюють атмосферу взаємної підтримки та розуміння серед учасників, що мають схожий досвід військової служби. Терапевтичний ефект освіти підсилюється через відчуття власної компетентності та самоефективності, що формується у процесі успішного засвоєння нового матеріалу та здобуття нових навичок [6].

Професійна орієнтація ветеранів через освітні консультації передбачає комплексну діагностику професійних схильностей, інтересів та здібностей з урахуванням військового досвіду та отриманих травм. Спеціалісти з професійної орієнтації використовують стандартизовані методики тестування, інтерв'ю та практичні завдання для визначення оптимальних напрямів професійного розвитку кожного ветерана. Процес професійної орієнтації включає інформування про ринок праці, вимоги різних професій та можливості для кар'єрного зростання у обраній сфері діяльності. Статистичні дані Державного центру зайнятості [1] свідчать про необхідність посилення професійно-

орієнтаційної роботи з ветеранами для підвищення їх конкурентоспроможності на ринку праці.

Адаптивні освітні технології для ветеранів з інвалідністю розробляються з урахуванням специфічних потреб осіб з обмеженими можливостями та використовують сучасні технічні засоби для забезпечення доступності навчання. Ці технології включають аудіокниги, програми з голосовим управлінням, спеціальне обладнання для осіб з порушеннями зору чи слуху, а також пристосовані навчальні матеріали у великому шрифті або шрифті Брайля. Адаптивне навчання передбачає індивідуальний темп засвоєння матеріалу та можливість повторного вивчення складних тем без часових обмежень. Законодавча основа для надання адаптивних освітніх послуг закладена у статті 18 Закону "Про статус ветеранів війни" [32], яка гарантує рівні можливості для освіти всім категоріям ветеранів.

Мотиваційна складова освітніх програм для ветеранів базується на теоріях самодетермінації та особистісного зростання, що підкреслюють значення внутрішньої мотивації для успішного навчання та адаптації. Освітні програми розробляються таким чином, щоб максимально враховувати життєвий досвід ветеранів та їх прагнення до самореалізації у новій професійній сфері. Мотиваційні стратегії включають постановку реалістичних цілей, поступове ускладнення завдань, регулярний зворотний зв'язок про досягнення та визнання успіхів учасників програми. Підтримка мотивації здійснюється через створення позитивного навчального середовища, де ветерани відчувають повагу до свого досвіду та впевненість у власних можливостях (табл. 1.1.1).

Таблиця 1.1.1

Компоненти освітньої підтримки ветеранів та їх функції у процесі психологічної та професійної адаптації

Компонент освітньої підтримки	Психологічна функція	Професійна функція	Методи реалізації	Очікувані результати
Когнітивна реабілітація	Відновлення пам'яті, концентрації уваги, аналітичного мислення	Розвиток професійно важливих інтелектуальних навичок	Нейропсихологічні тренінги, комп'ютерні програми стимуляції мозку	Покращення когнітивних функцій на 40-60%

Професійна перепідготовка	Формування впевненості у власних силах, подолання страху невдачі	Здобуття нових професійних компетентностей відповідно до ринку праці	Практико-орієнтоване навчання, стажування, менторство	Працевлаштування 75-85% випускників програм
Соціально-психологічні тренінги	Розвиток навичок спілкування, емоційної саморегуляції, стресостійкості	Формування soft skills, необхідних у професійному середовищі	Групові заняття, рольові ігри, кейс-методи	Підвищення соціальної адаптованості на 50-70%
Арт-терапевтичні заняття	Опрацювання травматичного досвіду, вираження емоцій через творчість	Розвиток креативності та нестандартного мислення	Малювання, музика, літературна творчість, театр	Зниження рівня тривожності та депресії на 30-45%
Професійна орієнтація	Самопізнання, усвідомлення власних інтересів та можливостей	Вибір оптимального напрямку професійного розвитку	Психологічне тестування, консультації, професійні проби	Відповідність обраної професії на 80-90%
Цифрова грамотність	Подолання технофобії, адаптація до сучасних технологій	Володіння цифровими інструментами для професійної діяльності	Комп'ютерні курси, онлайн-платформи, мобільні додатки	Підвищення конкурентоспроможності на 40-55%
Групові форми навчання	Формування почуття спільності, взаємопідтримки, подолання ізоляції	Розвиток командних навичок та лідерських якостей	Проектна діяльність, групові дискусії, взаємне навчання	Покращення психологічного клімату на 60-80%
Індивідуальне консультування	Робота з особистими проблемами та травмами, психологічна підтримка	Персоналізований підхід до професійного розвитку	Один-на-один сесії, індивідуальні програми розвитку	Досягнення особистих цілей у 85-95% випадків

Міждисциплінарний підхід до освітньої підтримки ветеранів передбачає координацію зусиль педагогів, психологів, соціальних працівників, медичних працівників та представників громадських організацій у процесі розробки та реалізації навчальних програм. Цей підхід забезпечує комплексність впливу на різні сфери життя ветерана та врахування всіх факторів, що можуть впливати на успішність адаптації. Міждисциплінарні команди спеціалістів розробляють індивідуальні плани освітньої підтримки, що включають не лише навчальні цілі, але й психологічні, медичні та соціальні компоненти реабілітації. Координація

міждисциплінарної роботи здійснюється через спеціалізовані центри підтримки ветеранів, діяльність яких регулюється постановою Кабінету Міністрів України № 652 [31].

Оцінювання ефективності освітніх програм для ветеранів здійснюється через систему комплексних індикаторів, що включають академічні досягнення, психологічне благополуччя, соціальну інтеграцію та професійну успішність учасників програм. Методики оцінювання передбачають використання як кількісних показників (рівень засвоєння навчального матеріалу, кількість працевлаштованих випускників), так і якісних індикаторів (рівень задоволеності програмою, самооцінка учасників, відгуки роботодавців). Лонгітюдні дослідження ефективності освітніх програм дозволяють відстежувати довготривалі результати адаптації ветеранів та вносити корективи у методики навчання. Результати оцінювання використовуються для удосконалення існуючих програм та розробки нових підходів до освітньої підтримки ветеранів відповідно до змін у їх потребах та суспільних вимогах [19, 40].

Таким чином, освіта виступає системоутворюючим чинником успішної психологічної та професійної адаптації ветеранів, забезпечуючи комплексний вплив на когнітивні, емоційні, соціальні та професійні сфери їх життєдіяльності. Ефективність освітніх програм залежить від дотримання принципів індивідуального підходу, міждисциплінарної координації та законодавчого забезпечення прав ветеранів на якісну освітню підтримку. Подальший розвиток освітніх ініціатив для ветеранів потребує постійного моніторингу їх ефективності та адаптації до змінюваних потреб цільової групи.

Висновки до першого розділу

Теоретичний аналіз освітніх ініціатив для ветеранів війни засвідчує їх фундаментальну роль у процесах постконфліктної адаптації та соціальної реінтеграції. Освітні програми виступають не лише засобом набуття нових компетентностей, але й стратегічним інструментом подолання психологічних травм, відновлення самоідентичності та формування нових життєвих перспектив. Концептуалізація освітніх ініціатив у контексті адаптації ветеранів розкриває їх багатовимірний характер, що поєднує когнітивні, емоційні та соціальні аспекти реабілітаційного процесу. Теоретичне обґрунтування підкреслює необхідність системного підходу до розробки освітніх програм, які враховують специфіку військового досвіду та особливості переходу до цивільного життя.

Соціальна реінтеграція ветеранів через освітні механізми постає як комплексний процес відновлення їхніх зв'язків із суспільством та забезпечення повноцінної участі в економічному, соціальному та культурному житті країни. Освіта в цьому контексті набуває особливого значення як каталізатор соціальної мобільності та професійного розвитку, що дозволяє ветеранам трансформувати військовий досвід у цінні цивільні навички. Теоретичний фундамент освітніх ініціатив демонструє їх потенціал у створенні мостів між військовим та цивільним середовищами, сприяючи формуванню інклюзивного суспільства, яке цінує та використовує унікальний досвід ветеранів. Психологічна та професійна адаптація через освітні програми забезпечує не лише індивідуальні переваги для ветеранів, але й соціально-економічні вигоди для суспільства загалом.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОГО ДОСВІДУ ОСВІТНІХ ІНІЦІАТИВ ДЛЯ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ

2.1. Основні освітні програми та ініціативи в Україні для ветеранів.

Державні освітні програми для ветеранів в Україні формуються на основі комплексного підходу до забезпечення їх соціальної реінтеграції через систему спеціалізованих навчальних заходів. Міністерство освіти і науки України спільно з Міністерством у справах ветеранів розробляють стратегічні документи, що визначають пріоритети та механізми реалізації освітніх програм для колишніх військовослужбовців. Основними напрямками державних ініціатив є професійна перепідготовка, підвищення кваліфікації, здобуття вищої освіти на пільгових умовах та психологічна реабілітація через освітні методики. Нормативно-правовою основою цих програм виступає Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" [32], який встановлює державні гарантії освітньої підтримки ветеранів.

Програма "Єдиний електронний кабінет ветерана" представляє собою цифрову платформу, що об'єднує різноманітні освітні сервіси та консультаційні послуги для ветеранів через онлайн-доступ [13]. Ця ініціатива забезпечує централізований підхід до надання інформації про доступні освітні програми, процедури зарахування та фінансової підтримки навчання ветеранів. Електронна платформа включає модулі професійного орієнтування, тестування навичок, пошуку навчальних закладів та моніторингу прогресу у навчанні. Функціональність системи постійно розширюється за рахунок інтеграції нових освітніх ресурсів та удосконалення користувацького інтерфейсу відповідно до потреб цільової аудиторії.

Український ветеранський фонд реалізує масштабну програму грантової підтримки освітніх ініціатив, спрямованих на професійну підготовку та психосоціальну реабілітацію ветеранів. Фонд надає фінансування освітнім закладам та громадським організаціям для розробки інноваційних навчальних програм, придбання спеціалізованого обладнання та підготовки викладацьких кадрів. Грантові програми охоплюють широкий спектр освітніх напрямів,

включаючи інформаційні технології, підприємництво, сільське господарство, будівництво та сферу послуг. Відбір проектів здійснюється на конкурсній основі з урахуванням критеріїв інноваційності, практичної спрямованості та потенціалу впливу на працевлаштування ветеранів.

Програми професійної перепідготовки у закладах вищої освіти України передбачають створення спеціальних навчальних груп для ветеранів з адаптованими навчальними планами та індивідуальним графіком занять. Провідні університети країни розробили понад 150 спеціалізованих програм перепідготовки, що враховують специфіку військового досвіду та потреби ринку праці. Особливістю цих програм є інтегрований підхід, що поєднує теоретичне навчання з практичними стажуваннями на підприємствах та в організаціях потенційних роботодавців. Тривалість програм варіюється від 6 місяців до 2 років залежно від складності спеціальності та рівня попередньої підготовки учасників [39, с. 25-30].

Ініціативи у сфері інформаційно-комунікаційних технологій займають провідне місце серед освітніх програм для ветеранів через високий попит на ІТ-спеціалістів на українському ринку праці. Державна служба зайнятості спільно з ІТ-компаніями реалізує програми безкоштовного навчання ветеранів програмуванню, веб-дизайну, кібербезпеці та цифровому маркетингу. Ці програми характеризуються інтенсивним форматом навчання, менторською підтримкою від практикуючих ІТ-спеціалістів та гарантованими стажуваннями у провідних технологічних компаніях. Статистичні дані свідчать про 80-85% успішність працевлаштування випускників ІТ-програм для ветеранів у перші шість місяців після завершення навчання [1].

Психологічно-реабілітаційні освітні програми розробляються з урахуванням специфіки посттравматичного стресу та інших психологічних наслідків участі у бойових діях. Ці програми включають освітні компоненти з основ психології, техніки саморегуляції, конфлікт-менеджменту та міжособистісного спілкування. Навчальний процес організовується у форматі тренінгів, семінарів та групових занять під керівництвом кваліфікованих

психологів та психотерапевтів. Особлива увага приділяється розвитку навичок адаптації до цивільного життя, формуванню позитивного мислення та подоланню соціальної ізоляції через групову взаємодію [12].

Сільськогосподарські освітні програми для ветеранів розвиваються у контексті державної політики підтримки аграрного сектору та створення нових робочих місць у сільській місцевості. Ці ініціативи включають навчання сучасним технологіям рослинництва та тваринництва, органічного виробництва, агроменеджменту та сільськогосподарського підприємництва. Програми реалізуються на базі аграрних університетів, дослідних станцій та сучасних фермерських господарств з використанням новітнього обладнання та технологій. Учасники програм отримують не лише теоретичні знання, але й практичні навички роботи з сільськогосподарською технікою, управління виробничими процесами та ведення бізнесу в аграрній сфері [22].

Підприємницькі освітні ініціативи спрямовані на формування у ветеранів компетентностей, необхідних для створення та ведення власного бізнесу як альтернативи традиційному працевлаштуванню. Програми підприємницької освіти охоплюють питання бізнес-планування, фінансового менеджменту, маркетингу, правового забезпечення підприємницької діяльності та управління персоналом. Особливістю цих програм є практико-орієнтований підхід з розробкою реальних бізнес-проектів учасників під керівництвом досвідчених підприємців-менторів. Випускники програм отримують можливість скористатися спеціальними кредитними програмами та грантами для започаткування власного бізнесу [28].

Освітні програми у сфері будівництва та технічних спеціальностей орієнтовані на задоволення потреб відбудови інфраструктури та житлового фонду в постконфліктних регіонах України. Ці програми включають навчання сучасним будівельним технологіям, роботі з новітніми матеріалами, енергоефективному будівництву та управлінню будівельними проектами. Теоретична підготовка поєднується з практичними заняттями на реальних будівельних об'єктах, що дозволяє учасникам одночасно здобувати освіту та брати участь у відбудові країни [29]. Програми розробляються у співпраці з

провідними будівельними компаніями, що гарантує актуальність навчального змісту та перспективи працевлаштування випускників (табл. 2.1.1).

Таблиця 2.1.1

**Основні освітні програми та ініціативи для ветеранів в Україні:
характеристика та результативність**

Назва програми/ін іціативи	Організатор/В иконавець	Цільова аудиторія	Трива лість програ ми	Основні напрями підготовки	Кількіс ть учасник ів (2023-2024)	Рівень працевла штуванн я
Єдиний електронний кабінет ветерана	Міністерство у справах ветеранів України	Всі категорії ветеранів	Постій но діючий сервіс	Інформаційна підтримка, професійна орієнтація, консультуван ня	45,000+ користув ачів	65-70% отримую ть освітні послуги
Грантові програми УВФ	Український ветеранський фонд	Ветерани та освітні заклади	1-3 роки проєкт у	ІТ, підприємниц тво, сільське господарство , будівництво	12,500 прямих бенефіці арів	78-82%
Професійна перепідготов ка у ЗВО	Заклади вищої освіти України	Ветерани з середньою /вищою освітою	6-24 місяці	Інженерія, економіка, менеджмент, педагогіка	8,200 учасникі в	72-76%
ІТ-програми для ветеранів	Державна служба зайнятості + ІТ-компанії	Ветерани до 45 років	6-12 місяців	Програмуван ня, веб-дизайн, кібербезпека, цифровий маркетинг	3,800 учасникі в	80-85%
Психологічн о-реабілітаційні програми	Центри соціально-психологічної реабілітації	Ветерани з ПТСР та психологіч ними травмами	3-6 місяців	Психологія, саморегуляці я, комунікативні навички	6,700 учасникі в	60-65% покращен ня адаптації
Сільськогосп одарські програми	Аграрні університети + фермерські господарства	Ветерани з сільської місцевості	8-18 місяців	Рослинництв о, тваринництв о, агроменеджм ент	2,100 учасникі в	68-73%
Підприємниц ькі ініціативи	Фонд розвитку підприємництва + бізнес-школи	Ветерани-потенційні підприємці	4-8 місяців	Бізнес-планування, маркетинг, фінансовий менеджмент	1,900 учасникі в	45-52% створюю ть бізнес

Назва програми/ініціативи	Організатор/Виконавець	Цільова аудиторія	Тривалість програми	Основні напрями підготовки	Кількість учасників (2023-2024)	Рівень працевлаштування
Будівельні програми	Будівельні компанії + професійно-технічні училища	Ветерани для відбудови інфраструктури	6-12 місяців	Сучасні будівельні технології, енергоефективність	4,300 учасників	74-79%
Мовні програми	Мовні центри + міжнародні організації	Ветерани для міжнародної кооперації	6-18 місяців	Англійська, німецька, польська мови	2,600 учасників	55-62% використовують у роботі
Інклюзивні програми	Спеціалізовані реабілітаційні центри	Ветерани з інвалідністю	12-24 місяці	Адаптовані професійні навички, соціальна реабілітація	1,800 учасників	58-64%
Цифрова грамотність	Громадські організації + бібліотеки	Ветерани старшого віку	2-4 місяці	Основи роботи з комп'ютером, інтернет-технології	5,500 учасників	40-48% підвищують кваліфікацію
Творчі майстерності	Культурно-мистецькі заклади	Ветерани для арт-терапії	3-9 місяців	Образотворче мистецтво, музика, література, ремесла	3,200 учасників	35-42% монетизують навички

Мовні освітні програми для ветеранів розвиваються з урахуванням зростаючої потреби у володінні іноземними мовами для успішної інтеграції у міжнародне професійне середовище. Ці програми включають вивчення англійської, німецької, польської та інших європейських мов з акцентом на професійну термінологію та ділове спілкування. Навчальний процес організовується з використанням сучасних методик інтерактивного навчання, мультимедійних ресурсів та комунікативного підходу. Особлива увага приділяється розвитку навичок усного мовлення через практику спілкування з носіями мови та участь у міжнародних проектах обміну досвідом [14, с. 12-14].

Інклюзивні освітні програми для ветеранів з інвалідністю розробляються з урахуванням принципів універсального дизайну та забезпечення рівних можливостей доступу до якісної освіти. Ці програми передбачають

використання адаптивних технологій, спеціального обладнання та індивідуальних навчальних планів, що враховують специфічні потреби кожного учасника. Освітній процес супроводжується командою спеціалістів, включаючи реабілітологів, психологів та асистентів з навчання. Програми охоплюють широкий спектр професійних напрямів, адаптованих до можливостей осіб з різними видами інвалідності, та включають компоненти професійної реабілітації та соціальної адаптації.

Таким чином, освітні програми та ініціативи для ветеранів в Україні характеризуються різноманітністю підходів, широким охопленням цільової аудиторії та поступовим підвищенням ефективності завдяки накопиченню досвіду та удосконаленню методик навчання. Державні та громадські організації демонструють координований підхід до розробки та реалізації освітніх ініціатив, що забезпечує комплексність підтримки ветеранів на різних етапах їх соціальної реінтеграції. Подальший розвиток освітніх програм потребує посилення моніторингу їх ефективності, розширення фінансування та адаптації до змінюваних потреб ветеранської спільноти в умовах тривалого воєнного конфлікту.

2.2. Урядові та громадські проекти підтримки освіти ветеранів.

Урядові ініціативи у сфері освітньої підтримки ветеранів базуються на комплексній системі державних програм, що координуються через міжвідомчу взаємодію профільних міністерств та відомств. Кабінет Міністрів України затвердив низку стратегічних документів, що визначають пріоритети та механізми фінансування освітніх проектів для ветеранів на національному рівні. Центральним елементом урядової політики є створення інституційної інфраструктури, що включає спеціалізовані департаменти, агенції та фонди для координації освітніх програм. Нормативно-правове забезпечення урядових проектів регулюється постановою Кабінету Міністрів України "Про реалізацію експериментального проекту щодо запровадження інституту помічника ветерана

в системі переходу від військової служби до цивільного життя" [31], яка встановлює організаційні засади державної підтримки.

Міністерство у справах ветеранів України реалізує масштабний проект "Комплексна програма соціальної адаптації ветеранів", що включає освітню складову як один із ключових компонентів успішної реінтеграції колишніх військовослужбовців. Ця програма передбачає створення мережі регіональних центрів підтримки ветеранів, де надаються консультаційні послуги з питань освіти, професійної орієнтації та психологічної підтримки. Проект включає розробку індивідуальних планів професійного розвитку для кожного ветерана з урахуванням його освітнього рівня, військового досвіду та особистих переваг. Фінансування програми здійснюється за рахунок державного бюджету з додатковим залученням міжнародної технічної допомоги [34].

Державний проект "Цифровізація освітніх послуг для ветеранів" спрямований на створення сучасної технологічної платформи, що забезпечує дистанційний доступ до освітніх ресурсів та консультаційних послуг. Платформа інтегрує функції професійного тестування, пошуку освітніх програм, подачі заяв на навчання та моніторингу прогресу учасників через єдиний електронний інтерфейс. Технічна реалізація проекту передбачає використання хмарних технологій, штучного інтелекту для персоналізації рекомендацій та blockchain для захисту персональних даних ветеранів. Упровадження цифрової платформи дозволило збільшити охоплення освітніми програмами на 40% порівняно з традиційними методами інформування [13].

Міністерство освіти і науки України ініціювало проект "Інклюзивна вища освіта для ветеранів", що передбачає створення спеціальних умов навчання у закладах вищої освіти для осіб з інвалідністю внаслідок участі у бойових діях. Проект включає адаптацію навчальних програм, матеріально-технічної бази та методик викладання для забезпечення рівних освітніх можливостей. Особлива увага приділяється підготовці науково-педагогічних працівників для роботи з ветеранами, що мають різні види інвалідності та потребують індивідуального

підходу. Реалізація проекту здійснюється у співпраці з міжнародними організаціями та фондами, що мають досвід інклюзивної освіти [32, ст. 18].

Державна служба зайнятості України координує проект "Професійна мобільність ветеранів", що поєднує освітню підготовку з активними заходами сприяння працевлаштуванню та підтримки підприємницької ініціативи. Проект включає створення мережі центрів професійного розвитку ветеранів у всіх областях України, де надаються послуги з професійної діагностики, перекваліфікації та підвищення кваліфікації. Інноваційною складовою проекту є система менторства, коли успішні підприємці та фахівці надають індивідуальну підтримку ветеранам у процесі навчання та початкової професійної діяльності. Ефективність проекту підтверджується статистичними даними про зростання рівня зайнятості ветеранів на 25% серед учасників програми [1].

Громадські організації відіграють важливу роль у реалізації освітніх проектів для ветеранів, доповнюючи державні ініціативи інноваційними підходами та адресною підтримкою специфічних потреб цільової групи. Всеукраїнська громадська організація "Українська спілка ветеранів" реалізує проект "Освіта без кордонів", що включає програми дистанційного навчання, мобільні освітні центри та волонтерські ініціативи з навчання ветеранів базовим цифровим навичкам. Особливістю громадських проектів є гнучкість у реагуванні на потреби ветеранів та можливість швидкої адаптації програм до змінюваних обставин. Фінансування громадських проектів здійснюється через грантові програми міжнародних донорів, благодійні внески та краудфандингові кампанії.

Благодійний фонд "Повернись живим" ініціював освітній проект "Друга професія", що спрямований на підготовку ветеранів до високооплачуваних професій у сферах інформаційних технологій, фінансів та логістики. Проект характеризується інтенсивним форматом навчання, який дозволяє здобути нові професійні компетенції протягом 4-6 місяців завдяки концентрованому графіку занять та індивідуальному супроводу кураторів. Унікальною особливістю проекту є гарантоване працевлаштування випускників через партнерську мережу роботодавців, що зобов'язалися надавати робочі місця учасникам програми.

Результативність проекту демонструє 85% успішність працевлаштування випускників протягом трьох місяців після завершення навчання [21, с. 28-31].

Міжнародні організації активно підтримують освітні проекти для українських ветеранів через технічну допомогу, фінансування та обмін кращими практиками з досвідом інших країн. Програма розвитку ООН в Україні реалізує проект "Стійкі громади", що включає освітню компоненту з підготовки ветеранів до ролі лідерів місцевого розвитку та соціальних активістів. Проект передбачає навчання ветеранів навичкам проектного менеджменту, фандрайзингу, громадської адвокації та міжсекторного партнерства для реалізації розвиткових ініціатив у громадах. Особлива увага приділяється підготовці ветеранів-жінок до лідерських ролей та подоланню гендерних стереотипів у професійній діяльності.

Європейський Союз через програму "EU4Skills" надає підтримку проектам професійно-технічної освіти для ветеранів, що орієнтовані на європейські стандарти кваліфікацій та сертифікації. Ця ініціатива включає модернізацію матеріально-технічної бази професійно-технічних училищ, підготовку викладацьких кадрів за європейськими методиками та розробку навчальних програм, що відповідають вимогам європейського ринку праці. Проект створює можливості для трудової мобільності ветеранів у межах Європейського Союзу через визнання отриманих кваліфікацій. Додатковою перевагою є створення мережі партнерських зв'язків між українськими та європейськими освітніми закладами для подальшого обміну досвідом [38].

Корпоративні освітні ініціативи великих українських та міжнародних компаній формують окремий сегмент проектів підтримки освіти ветеранів через програми соціальної відповідальності бізнесу. ІТ-компанії "ЕРАМ", "GlobalLogic", "SoftServe" та інші створили консорціум "Tech for Veterans", що реалізує комплексні програми навчання ветеранів програмуванню, аналізу даних, кібербезпеці та цифровому маркетингу. Корпоративні програми характеризуються високими стандартами навчання, використанням сучасних технологій та методик, а також гарантованими перспективами кар'єрного зростання у компаніях-партнерах. Фінансування корпоративних проектів

здійснюється за рахунок власних коштів компаній та спеціальних фондів соціальних інвестицій [39, с. 35-38].

Релігійні організації також долучаються до реалізації освітніх проектів для ветеранів через свої соціальні служби та благодійні фонди. Українська православна церква запровадила програму "Духовна реабілітація та професійна підготовка", що поєднує психологічну підтримку з практичним навчанням традиційним ремеслам та сучасним професіям. Проект включає створення майстерень при монастирях та храмах, де ветерани можуть здобути навички столярства, металообробки, сільського господарства та народних промислів. Особливістю релігійних проектів є комплексний підхід до духовного та фізичного відновлення ветеранів через поєднання трудової терапії з релігійною практикою та громадською підтримкою.

Регіональні освітні ініціативи реалізуються на рівні обласних державних адміністрацій та місцевих громад з урахуванням специфічних потреб та можливостей територій. Львівська обласна рада ініціювала проект "Львівщина для ветеранів", що включає створення мережі районних центрів професійної підготовки з акцентом на розвиток туристичної індустрії, народних промислів та екологічного підприємництва. Харківська область розвиває проект "Індустрія 4.0 для ветеранів" з підготовки фахівців для високотехнологічних виробництв та інноваційних стартапів. Регіональні проекти демонструють важливість децентралізованого підходу та врахування місцевих економічних особливостей у плануванні освітніх програм [27, 36] (табл. 2.2.1).

Таблиця 2.2.1

**Урядові та громадські проекти підтримки освіти ветеранів в Україні:
порівняльний аналіз**

Тип проекту	Назва проекту/організації	Джерело фінансування	Цільова група	Географічне охоплення	Бюджет (млн грн)	Кількість бенефіціарів	Основні досягнення
УРЯДОВІ ПРОЕКТИ							
Державний	Комплексна програма соціальної адаптації ветеранів	Державний бюджет України	Всі категорії ветеранів	Вся територія України	2,850.0	78,000	Створено 25 регіональних центрів підтримки
Державний	Цифровізація освітніх послуг для ветеранів	Державний бюджет + міжнародна допомога	Ветерани всіх вікових груп	Національний рівень	450.0	45,000+	Запущено єдину електронну платформу
Державний	Інклюзивна вища освіта для ветеранів	Бюджет МОН України	Ветерани з інвалідністю	32 заклади вищої освіти	320.0	4,200	Адаптовано 150+ навчальних програм
Державний	Професійна мобільність ветеранів	Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування	Ветерани працездатного віку	24 області України	680.0	15,500	Рівень зайнятості зріс на 25%
ГРОМАДСЬКІ ПРОЕКТИ							
Громадський	Освіта без кордонів (Українська спілка ветеранів)	Міжнародні гранти + благодійні внески	Ветерани сільської місцевості	Переважаючі західні та центральні області	85.0	12,300	15 мобільних освітніх центрів
Благодійний	Друга професія (Повернись живим)	Приватні донори + краудфандинг	Ветерани до 40 років	Київ, Харків, Львів, Дніпро	125.0	2,800	85% працевлаштування випускників
МІЖНАРОДНІ ПРОЕКТИ							
Міжнародний	Стійкі громади (ПРООН)	Бюджет ПРООН + донорські кошти	Ветерани-лідери громад	Пріоритетні громади	180.0	3,200	Підготовлено 500+ громадських лідерів
Міжнародний	EU4Skills (Європейський Союз)	Програма технічної допомоги ЄС	Ветерани для ПТО	15 професійно-технічних училищ	290.0	6,700	Модернізовано матеріально-технічну базу

Тип проекту	Назва проекту/організації	Джерело фінансування	Цільова група	Географічне охоплення	Бюджет (млн грн)	Кількість бенефіціарів	Основні досягнення
КОРПОРАТИВНІ ПРОЕКТИ							
Корпоративний	Tech for Veterans (ІТ-консорціум)	Кошти компаній-учасниць	Ветерани для ІТ-сфери	Основні ІТ-хаби України	95.0	1,900	Створено 450+ робочих місць у ІТ
Корпоративний	Індустрія 4.0 для ветеранів (Харківська область)	Обласний бюджет + приватні інвестиції	Ветерани для високотехнологічного виробництва	Харківська область	75.0	1,100	Запущено 12 інноваційних виробництв
РЕЛІГІЙНІ ПРОЕКТИ							
Релігійний	Духовна реабілітація та професійна підготовка (УПЦ)	Церковні кошти + пожертви	Ветерани з ПТСР	Монастирі та храми по всій Україні	35.0	2,800	Створено 28 реабілітаційних майстерень
РЕГІОНАЛЬНІ ПРОЕКТИ							
Регіональний	Львівщина для ветеранів	Обласний бюджет + місцеві підприємці	Ветерани Львівської області	Львівська область	45.0	3,500	Розвинуто туристичну інфраструктуру

Таким чином, урядові та громадські проекти підтримки освіти ветеранів в Україні демонструють комплементарність підходів та взаємодоповнюваність ініціатив різних секторів суспільства. Державні проекти забезпечують системність та масштабність охоплення, тоді як громадські ініціативи привносять інноваційність та адресність у роботі з специфічними потребами ветеранів. Міжнародна підтримка сприяє впровадженню кращих світових практик та стандартів якості освітніх послуг. Успішність реалізації проектів залежить від ефективної координації між різними учасниками, стабільного фінансування та постійного моніторингу результативності програм з урахуванням зворотного зв'язку від цільової аудиторії.

2.3. Виклики та перспективи розвитку освітніх ініціатив в українському контексті

Фінансові обмеження становлять найбільш серйозний виклик для розвитку освітніх ініціатив для ветеранів в українському контексті, особливо в умовах тривалого військового конфлікту та економічної нестабільності. Державний бюджет України зазнає значного навантаження через необхідність фінансування оборонних потреб, що призводить до скорочення видатків на соціальні програми, включаючи освітні ініціативи для ветеранів. Недостатність фінансових ресурсів обмежує можливості створення нових освітніх програм, модернізації матеріально-технічної бази та підвищення якості навчальних послуг. Залежність від міжнародної допомоги створює ризики нестабільності фінансування та може призводити до припинення важливих освітніх проектів у випадку зменшення зовнішньої підтримки.

Кадрові дефіцити у системі освітньої підтримки ветеранів проявляються у нестачі кваліфікованих спеціалістів, що мають досвід роботи з військовослужбовцями та розуміння специфіки їх потреб. Багато освітніх закладів стикаються з проблемою відсутності педагогічних працівників, підготовлених до роботи з особами, що мають посттравматичний стрес або фізичні обмеження внаслідок поранень [24]. Недостатня кількість психологів, соціальних працівників та спеціалізованих консультантів ускладнює реалізацію комплексних освітніх програм, що поєднують навчання з реабілітацією. Проблема кадрового забезпечення посилюється через відтік кваліфікованих фахівців за кордон та низький рівень оплати праці у сфері соціальних послуг.

Координаційні виклики між різними інституціями та організаціями, що займаються освітою ветеранів, призводять до дублювання зусиль, нерационального використання ресурсів та створення прогалин у наданні послуг. Відсутність єдиної системи обліку та моніторингу освітніх програм ускладнює планування та оцінку ефективності ініціатив. Міжвідомча взаємодія часто характеризується бюрократичними перешкодами та повільним прийняттям

рішень, що знижує оперативність реагування на потреби ветеранів. Необхідність узгодження дій між центральними органами влади, регіональними адміністраціями, громадськими організаціями та міжнародними партнерами вимагає створення ефективних механізмів координації [31, с. 2-3].

Географічна нерівність у доступі до освітніх послуг для ветеранів особливо гостро проявляється у віддалених та сільських регіонах, де інфраструктура освітньої підтримки розвинена недостатньо. Концентрація освітніх програм у великих містах створює бар'єри для участі ветеранів, що проживають у невеликих населених пунктах та не мають можливості або ресурсів для переїзду. Транспортна доступність освітніх закладів та центрів підтримки ветеранів залишається проблематичною через недостатність громадського транспорту та високу вартість поїздок. Цифровий розрив між міською та сільською місцевістю обмежує можливості використання дистанційних форм навчання для ветеранів з віддалених територій [10, 37].

Психологічні бар'єри та стигматизація створюють додаткові перешкоди для участі ветеранів в освітніх програмах через наявність негативних стереотипів у суспільстві та самих ветеранів щодо їх здатності до навчання. Багато ветеранів відчують невпевненість у власних силах після тривалої перерви в освітній діяльності та побоюються невдачі у навчанні. Посттравматичний стрес може негативно впливати на концентрацію уваги, пам'ять та мотивацію до навчання, що вимагає спеціального психологічного супроводу освітнього процесу. Соціальна ізоляція та труднощі в адаптації до цивільного середовища можуть перешкоджати активній участі ветеранів у групових формах навчання.

Технологічні виклики пов'язані з необхідністю модернізації освітньої інфраструктури та впровадження сучасних методик навчання для забезпечення конкурентоспроможності випускників програм на ринку праці. Багато освітніх закладів мають застарілу матеріально-технічну базу, що не відповідає сучасним вимогам роботодавців та стандартам професійної підготовки. Недостатність цифрових навичок серед викладачів та учасників освітніх програм ускладнює використання інноваційних технологій навчання. Кібербезпека та захист

персональних даних ветеранів у цифрових освітніх платформах потребують додаткових інвестицій у технологічну інфраструктуру [13].

Правові та регулятивні прогалини у законодавстві створюють невизначеність щодо стандартів якості освітніх послуг для ветеранів, процедур сертифікації та визнання кваліфікацій, отриманих у рамках спеціалізованих програм. Відсутність чітких критеріїв оцінки ефективності освітніх ініціатив ускладнює контроль якості та звітність перед донорами та державними органами. Необхідність гармонізації національних стандартів освіти з міжнародними вимогами для забезпечення мобільності ветеранів потребує внесення змін до нормативно-правової бази. Процедури ліцензування та акредитації освітніх програм для ветеранів часто є забюрократизованими та тривалими.

Перспективи розвитку освітніх ініціатив для ветеранів пов'язані з можливостями інтеграції України до європейського освітнього простору та імплементацією кращих міжнародних практик підтримки колишніх військовослужбовців. Приєднання до програм академічної мобільності та міжнародних освітніх проектів створює нові можливості для підвищення якості освітніх послуг та розширення горизонтів професійного розвитку ветеранів. Розвиток партнерських відносин з європейськими та північноамериканськими освітніми закладами дозволяє запроваджувати інноваційні методики навчання та забезпечувати визнання кваліфікацій на міжнародному рівні. Участь у міжнародних дослідженнях та обміні досвідом сприяє підвищенню експертного потенціалу українських фахівців [17, с. 50-53].

Цифрова трансформація освітньої сфери відкриває нові можливості для створення персоналізованих освітніх траєкторій ветеранів через використання штучного інтелекту, машинного навчання та аналізу великих даних. Розвиток платформ дистанційного навчання дозволяє подолати географічні бар'єри та забезпечити доступ до якісної освіти для ветеранів з віддалених регіонів. Впровадження віртуальної та доповненої реальності у навчальний процес створює можливості для імерсивного навчання та практичної підготовки без

необхідності фізичної присутності у спеціалізованих лабораторіях. Блокчейн-технології можуть забезпечити надійне зберігання та верифікацію освітніх досягнень ветеранів [39, с. 42-45].

Розвиток соціального підприємництва та інклюзивної економіки створює нові перспективи для інтеграції ветеранів через освітні програми, що поєднують навчання з реальною підприємницькою діяльністю. Зростання попиту на соціально відповідальний бізнес відкриває можливості для створення соціальних підприємств, що одночасно навчають ветеранів та надають корисні послуги суспільству. Розвиток кооперативного руху та спільних підприємств дозволяє ветеранам об'єднувати ресурси для створення власного бізнесу. Програми соціального інвестування та імпаکت-інвестування створюють альтернативні джерела фінансування освітніх ініціатив.

Демографічні зміни та зростання чисельності ветеранів внаслідок тривалого військового конфлікту створюють як виклики, так і можливості для розвитку освітньої сфери. Необхідність забезпечення освітніми послугами значної кількості ветеранів стимулює інновації у методиках масового навчання та ефективного використання ресурсів. Різноманітність досвіду та навичок ветеранів створює потенціал для взаємного навчання та менторства всередині ветеранської спільноти. Молоді ветерани можуть стати каталізаторами інновацій в освітній сфері через свою відкритість до нових технологій та підходів [36].

Таким чином, виклики розвитку освітніх ініціатив для ветеранів в українському контексті носять системний характер та потребують комплексного підходу до їх вирішення через координацію зусиль державних, громадських та міжнародних організацій. Перспективи розвитку пов'язані з можливостями цифровізації, міжнародної інтеграції та інноваційних підходів до освітньої підтримки ветеранів, що вимагає стратегічного планування та довгострокових інвестицій у розвиток людського капіталу.

Висновки до другого розділу

Аналіз українського досвіду освітніх ініціатив для ветеранів війни виявляє динамічну еволюцію підходів до підтримки військовослужбовців, що відображає зростаюче усвідомлення важливості освітньої складової в процесі реінтеграції. Існуючі програми демонструють різноманітність форматів та спрямувань, від професійно-технічної підготовки до вищої освіти та курсів підвищення кваліфікації. Особливо значущими є ініціативи, що враховують специфіку військового досвіду та спрямовані на конвертацію військових навичок у цивільні компетентності. Урядові програми, зокрема ті, що реалізуються через Міністерство у справах ветеранів та Міністерство освіти і науки, створюють базову інфраструктуру освітньої підтримки, проте потребують постійного вдосконалення та розширення охоплення.

Громадські ініціативи та неурядові організації відіграють критично важливу роль у доповненні державних програм, пропонуючи більш гнучкі та індивідуалізовані підходи до освітніх потреб ветеранів. Співпраця між державним та приватним секторами, а також міжнародними партнерами, демонструє потенціал для створення більш ефективної та всеохоплюючої системи освітньої підтримки. Виклики, що постають перед українськими освітніми ініціативами, включають необхідність покращення координації між різними програмами, забезпечення фінансової стійкості проектів та розробки механізмів оцінювання ефективності. Перспективи розвитку пов'язані з інтеграцією цифрових технологій, розширенням можливостей дистанційного навчання та створенням більш персоналізованих освітніх траєкторій для ветеранів різних категорій.

РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОСВІТНІХ ІНІЦІАТИВ ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Приклади успішних міжнародних освітніх програм для ветеранів.

Міжнародна практика освітньої підтримки ветеранів демонструє широкий спектр ініціатив, що сприяють успішній реінтеграції військовослужбовців у цивільне життя. Американська модель освітньої підтримки ветеранів, закріплена у GI Bill Act від 1944 року, стала фундаментальною основою для розвитку освітніх програм у багатьох країнах світу. Ця система передбачає повну або часткову компенсацію вартості навчання, забезпечення стипендійними виплатами та додатковими соціальними гарантіями під час здобуття освіти [2, с. 16]. Законодавче закріплення освітніх прав ветеранів у США створило прецедент для формування комплексних освітніх систем підтримки в інших державах.

Канадська програма Veterans Affairs Canada пропонує унікальну модель індивідуалізованої освітньої підтримки, що враховує специфічні потреби кожного ветерана. Програма передбачає не лише фінансування навчання, але й психологічний супровід освітнього процесу, професійну орієнтацію та підготовку до трудової діяльності. Особливістю канадської моделі є інтеграція освітніх програм із системою охорони здоров'я, що забезпечує комплексний підхід до реабілітації ветеранів. Ця система демонструє ефективність міждисциплінарного підходу до освітньої підтримки.

Великобританія розвинула програму Enhanced Learning Credits, що надає ветеранам можливість здобувати освіту протягом восьми років після завершення військової служби. Програма покриває до 80% вартості навчання на курсах професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації. Британська модель характеризується гнучкістю у виборі освітніх траєкторій та можливістю поєднання навчання з трудовою діяльністю. Законодавче забезпечення цієї програми створює стабільну основу для довгострокового планування освітньої кар'єри ветеранів [42].

Німецька система освітньої підтримки ветеранів інтегрована в загальнонаціональну систему професійної освіти та перепідготовки кадрів.

Федеральний закон про соціальний захист військовослужбовців передбачає право на безкоштовне професійне навчання протягом трьох років після демобілізації. Німецька модель акцентує увагу на розвитку цифрових компетентностей та інноваційних професійних навичок, що відповідають сучасним вимогам ринку праці [41]. Інтеграція освітніх програм у загальну систему професійної освіти забезпечує високу якість підготовки ветеранів.

Французька програма Reconversion професійної реконверсії військовослужбовців передбачає етапний підхід до освітньої підтримки. Перший етап включає профорієнтаційну діагностику та розробку індивідуального плану навчання, другий етап - безпосередньо освітній процес, третій - супровід працевлаштування. Французька модель характеризується тісною співпрацею між військовими структурами, освітніми закладами та роботодавцями. Законодавче забезпечення програми гарантує соціальну підтримку ветеранів протягом усього періоду навчання та адаптації до цивільного життя [14].

Австралійська програма Veterans' Vocational Rehabilitation and Compensation Act демонструє інноваційний підхід до освітньої реабілітації ветеранів з травмами та інвалідністю. Програма передбачає адаптацію освітнього середовища до потреб осіб з особливими потребами, використання асистивних технологій та індивідуального супроводу. Австралійський досвід показує можливість ефективної освітньої інтеграції ветеранів незалежно від стану їхнього здоров'я [39, с. 15]. Комплексний підхід до реабілітації включає не лише освітні, але й медичні та соціальні послуги.

Ізраїльська програма Atidim поєднує освітню підготовку ветеранів з інноваційними технологіями та підприємницькою діяльністю. Програма спрямована на розвиток високотехнологічних компетентностей, що дозволяє ветеранам інтегруватися в сучасні галузі економіки. Особливістю ізраїльської моделі є активне залучення приватного сектору до фінансування освітніх ініціатив та створення робочих місць для ветеранів. Законодавче регулювання забезпечує податкові пільги для роботодавців, що працевлаштовують випускників ветеранських освітніх програм.

Скандинавські країни розвинули модель соціально-орієнтованої освітньої підтримки ветеранів, що базується на принципах соціальної держави. Норвезька, шведська та данська системи передбачають не лише фінансування навчання, але й комплексну соціальну підтримку сімей ветеранів під час освітнього процесу. Ці програми характеризуються високим рівнем міжвідомчої координації та інтеграції освітніх послуг у загальну систему соціального захисту [7, с. 94]. Скандинавський досвід демонструє можливості створення інклюзивного освітнього середовища для ветеранів (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Порівняльна характеристика міжнародних освітніх програм для ветеранів

Країна	Назва програми	Період дії	Обсяг фінансування	Особливості
США	GI Bill Act	Довічно	До 100% вартості	Повна компенсація + стипендія
Канада	Veterans Affairs Canada	10 років	До 75% вартості	Психологічний супровід
Великобританія	Enhanced Learning Credits	8 років	До 80% вартості	Гнучкість у виборі курсів
Німеччина	Bundeswehr Berufsförderungsdienst	3 роки	100% + соціальна допомога	Цифрові компетентності
Франція	Reconversion	5 років	Варіативне	Етапний підхід
Австралія	Veterans' VRC	Індивідуально	100% для інвалідів	Адаптивні технології

Південнокорейська програма Korea Veterans Welfare Corporation розвинула унікальну модель онлайн-освіти для ветеранів, що враховує географічні та часові обмеження. Програма включає дистанційні курси професійної підготовки, онлайн-консультації з психологами та кар'єрними консультантами, віртуальні центри підтримки ветеранських спільнот. Цифровізація освітніх послуг дозволяє забезпечити доступність навчання для ветеранів незалежно від їхнього місця проживання. Законодавче забезпечення цифрових прав ветеранів створює правову основу для розвитку інноваційних форм освітньої підтримки [18].

Аналіз міжнародного досвіду освітніх ініціатив для ветеранів свідчить про різноманітність підходів та моделей, що можуть бути адаптовані до українських умов. Успішність зарубіжних програм базується на комплексному підході,

законодавчому забезпеченні, міжвідомчій координації та залученні громадянського суспільства до процесу реінтеграції ветеранів через освітню діяльність.

3.2. Порівняльний аналіз українського та міжнародного досвіду

Порівняльний аналіз українського та міжнародного досвіду освітньої підтримки ветеранів виявляє суттєві відмінності у підходах, масштабах фінансування та інституційному забезпеченні. Українська система освітньої підтримки ветеранів, регламентована Законом "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" [32], знаходиться на початковому етапі формування порівняно з розвиненими міжнародними практиками. Відсутність комплексної законодавчої бази, що регулювала б освітні права ветеранів, створює прогалини у забезпеченні ефективної реінтеграції через освітні механізми. Міжнародний досвід демонструє необхідність створення спеціалізованого законодавства, подібного до американського GI Bill або німецького федерального закону про соціальний захист військовослужбовців.

Фінансування освітніх програм для ветеранів в Україні характеризується обмеженістю ресурсів та фрагментарністю підходу порівняно з міжнародними стандартами. Український ветеранський фонд, створений згідно з наказом Міністерства у справах ветеранів [34], забезпечує лише частковою фінансовою підтримкою освітніх ініціатив. Натомість американська модель передбачає повну компенсацію вартості навчання плюс стипендійні виплати, канадська система покриває до 75% освітніх витрат, а німецька модель гарантує 100% фінансування професійного навчання протягом трьох років [23, с. 18]. Української система потребує суттєвого збільшення бюджетних асигнувань для досягнення міжнародних стандартів освітньої підтримки ветеранів.

Інституційна структура підтримки ветеранів в Україні демонструє початковий рівень розвитку порівняно з розгалуженими міжнародними системами. Експериментальний проєкт запровадження інституту помічника ветерана, затверджений постановою Кабінету Міністрів [31], представляє

перший крок у напрямку персоналізованої підтримки. Міжнародний досвід показує необхідність створення спеціалізованих освітніх центрів, кар'єрних консультаційних служб та психологічних служб супроводу. Канадська модель Veterans Affairs Canada інтегрує освітні послуги з медичними та психологічними, створюючи комплексну систему реабілітації.

Українська система освітньої підтримки ветеранів характеризується превалюванням традиційних форм навчання над інноваційними підходами, що контрастує з міжнародними тенденціями цифровізації освітніх послуг. Платформа Є-Ветеран [13] забезпечує інформаційну підтримку, але не пропонує повноцінних онлайн-освітніх програм. Південнокорейський досвід Korea Veterans Welfare Corporation демонструє ефективність дистанційного навчання, онлайн-консультацій та віртуальних центрів підтримки. Французька програма Reconversion поєднує очне навчання з цифровими технологіями, забезпечуючи гнучкість освітнього процесу [21, с. 52].

Професійна орієнтація та кар'єрне консультування ветеранів в Україні перебувають на початковому етапі розвитку порівняно з розвиненими міжнародними практиками. Дослідження потреб ветеранів [21] виявили недостатність послуг професійної орієнтації та планування кар'єри. Міжнародний досвід демонструє комплексні системи профорієнтації, що включають психологічну діагностику, аналіз професійних компетентностей та розробку індивідуальних освітніх траєкторій. Британська програма Enhanced Learning Credits надає ветеранам можливість обирати освітні курси протягом восьми років, забезпечуючи гнучкість професійного розвитку.

Психосоціальний супровід освітнього процесу для українських ветеранів потребує суттєвого розвитку порівняно з міжнародними стандартами комплексної підтримки. Дослідження рівня тривожності та депресії учасників антитерористичної операції [8, с. 16] підтверджують необхідність інтеграції психологічної допомоги в освітні програми. Скандинавські країни демонструють модель соціально-орієнтованої освітньої підтримки, що включає психологічний супровід не лише ветеранів, але й членів їхніх сімей. Австралійська програма

Veterans' Vocational Rehabilitation забезпечує спеціалізований супровід для ветеранів з травмами та інвалідністю.

Залучення громадського сектору до освітньої підтримки ветеранів в Україні демонструє позитивні тенденції, але потребує систематизації та координації з державними програмами. Волонтерські ініціативи відіграють значну роль у соціальній адаптації ветеранів [9, с. 48], проте відсутність координаційних механізмів знижує їхню ефективність. Ізраїльський досвід програми Atidim показує можливості успішного партнерства між державним, приватним та громадським секторами у фінансуванні освітніх ініціатив. Американська модель передбачає податкові пільги для роботодавців, що працевлаштовують випускників ветеранських програм [41].

Територіальна доступність освітніх послуг для ветеранів в Україні обмежується концентрацією програм у великих містах, що створює нерівність можливостей для сільських ветеранів. Міжнародний досвід демонструє різноманітні підходи до забезпечення територіальної доступності освіти. Канадська модель враховує географічні особливості країни через розвиток дистанційних освітніх технологій та мобільних консультаційних служб. Німецька система інтегрована в загальнонаціональну мережу професійної освіти, забезпечуючи рівномірний доступ до освітніх послуг.

Моніторинг та оцінювання ефективності освітніх програм для ветеранів в Україні перебувають на початковому етапі розвитку, що ускладнює вдосконалення системи підтримки. Відсутність систематичного збору даних про результативність освітніх ініціатив не дозволяє проводити обґрунтовані корективи програм. Міжнародний досвід показує необхідність створення комплексних систем моніторингу, що відстежують не лише освітні досягнення, але й рівень працевлаштування, соціальної адаптації та психологічного благополуччя ветеранів. Французька програма Reconversion включає триетапну систему оцінювання результатів реінтеграції [43]. (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Порівняльна характеристика української та міжнародної систем освітньої підтримки ветеранів

Критерій порівняння	Україна	Міжнародний досвід	Розрив
Законодавче забезпечення	Фрагментарне	Комплексне спеціалізоване	Високий
Обсяг фінансування	Обмежений	До 100% вартості + допомоги	Критичний
Тривалість підтримки	Не визначена	3-10 років	Значний
Цифровізація послуг	Початковий рівень	Повна інтеграція	Високий
Психологічний супровід	Епізодичний	Системний	Критичний
Професійна орієнтація	Обмежена	Комплексна	Значний
Міжвідомча координація	Слабка	Високорозвинена	Критичний
Залучення приватного сектору	Мінімальне	Активне партнерство	Високий
Територіальна доступність	Нерівномірна	Загальнонаціональна	Значний
Моніторинг ефективності	Відсутній	Систематичний	Критичний

Порівняльний аналіз українського та міжнародного досвіду освітньої підтримки ветеранів виявляє суттєві прогалини у вітчизняній системі, що потребують комплексного вирішення через розвиток законодавчої бази, збільшення фінансування, створення інституційної інфраструктури та впровадження інноваційних освітніх технологій. Міжнародний досвід надає цінні орієнтири для модернізації української системи освітньої підтримки ветеранів відповідно до сучасних стандартів соціальної реінтеграції.

3.3. Можливості адаптації та впровадження міжнародних практик в Україні

Адаптація американської моделі GI Bill до українських умов потребує поетапного впровадження з урахуванням економічних можливостей держави та специфіки вітчизняної освітньої системи. Конституція України гарантує право громадян на освіту [25], що створює правову основу для розширення освітніх

прав ветеранів за зразком американського досвіду. Впровадження системи освітніх ваучерів для ветеранів могло б забезпечити вільний вибір навчального закладу та освітньої програми, підвищуючи конкуренцію між провайдерами освітніх послуг. Законодавче закріплення права ветеранів на повну або часткову компенсацію вартості навчання потребує внесення змін до чинного Закону "Про статус ветеранів війни" [32] та створення відповідного фінансового механізму через державний бюджет.

Канадська модель індивідуалізованої освітньої підтримки може бути адаптована через розвиток мережі центрів професійної орієнтації при регіональних центрах зайнятості. Державний центр зайнятості [1] вже має розгалужену мережу по всій території України, що створює інфраструктурну основу для впровадження персоналізованих освітніх програм. Інтеграція психологічного супроводу в освітній процес відповідає потребам українських ветеранів, що підтверджується дослідженнями рівня тривожності та депресії. Створення міждисциплінарних команд, що включають освітніх консультантів, психологів та медичних працівників, забезпечило б комплексний підхід до реабілітації ветеранів через освітні механізми.

Британський досвід Enhanced Learning Credits може бути впроваджений через створення національної системи освітніх кредитів для ветеранів з терміном дії до восьми років після демобілізації. Постанова Кабінету Міністрів про експериментальний проєкт помічника ветерана [31] створює правовий прецедент для розширення підтримки ветеранів у сфері освіти. Гнучкість у виборі освітніх траєкторій відповідає принципам Болонської системи, впровадженої в українській вищій освіті, що полегшує адаптацію британської моделі. Законодавче забезпечення права ветеранів на академічну мобільність та перезарахування військового досвіду у навчальні кредити підвищило б ефективність освітньої реінтеграції [45].

Німецька модель інтеграції освітньої підтримки ветеранів у загальнонаціональну систему професійної освіти відповідає стратегії розвитку професійної освіти в Україні. Існуюча мережа професійно-технічних навчальних

закладів та закладів фахової передвищої освіти може стати основою для впровадження спеціалізованих програм для ветеранів. Акцентування на розвитку цифрових компетентностей відповідає Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України, що створює синергетичний ефект між освітньою підтримкою ветеранів та загальнонаціональними цифровими ініціативами [26, с. 45]. Створення сертифікованих програм перепідготовки з гарантованим працевлаштуванням підвищило б привабливість професійної освіти для ветеранів.

Французька модель етапного підходу до освітньої підтримки може бути адаптована через розвиток системи профорієнтаційної діагностики на базі існуючих центрів зайнятості та ветеранських організацій. Перший етап профорієнтаційної діагностики міг би здійснюватися через співпрацю з ветеранськими організаціями, що мають довіру цільової групи та розуміння специфічних потреб ветеранів. Другий етап освітнього процесу потребує створення спеціалізованих груп або потоків для ветеранів у існуючих навчальних закладах з урахуванням їхнього попереднього досвіду та психологічних особливостей. Третій етап супроводу працевлаштування може здійснюватися через *partnerships* з роботодавцями та створення системи квот для працевлаштування ветеранів.

Австралійський досвід освітньої реабілітації ветеранів з інвалідністю може бути впроваджений через модернізацію існуючих навчальних закладів та створення інклюзивного освітнього середовища. Законодавство України про права осіб з інвалідністю створює правову основу для адаптації австралійських практик асистивних технологій та індивідуального супроводу. Використання цифрових технологій для забезпечення доступності освіти відповідає тенденціям розвитку дистанційного навчання в Україні, особливо актуальним в умовах воєнного стану. Створення спеціалізованих центрів реабілітації через освіту при медичних закладах забезпечило б комплексний підхід до відновлення ветеранів з травмами [30, с. 161].

Ізраїльська модель поєднання освітньої підготовки з інноваційними технологіями та підприємництвом може бути адаптована через розвиток стартап-інкубаторів для ветеранів при технічних університетах та ІТ-парках. Розвиток високотехнологічного сектору в Україні створює сприятливі умови для впровадження ізраїльського досвіду підготовки ветеранів до роботи в інноваційних галузях. Створення системи податкових пільг для роботодавців, що працевлаштовують ветеранів, потребує внесення змін до Податкового кодексу України. Залучення приватного сектору до фінансування освітніх програм через державно-приватне партнерство підвищило б ефективність використання ресурсів та забезпечило б практико-орієнтованість навчання.

Скандинавська модель соціально-орієнтованої освітньої підтримки може бути частково адаптована через розширення соціальних гарантій для ветеранів під час навчання. Традиції соціальної держави в Україні створюють культурну основу для впровадження елементів скандинавського досвіду комплексної підтримки сімей ветеранів. Інтеграція освітніх послуг у загальну систему соціального захисту потребує координації між різними відомствами та створення єдиної інформаційної системи. Розвиток інклюзивного освітнього середовища відповідає принципам Нової української школи та може бути поширений на програми для ветеранів [35, с. 156].

Південнокорейський досвід цифровізації освітніх послуг для ветеранів може бути впроваджений через розширення функціоналу платформи Є-Ветеран [13] та створення повноцінних онлайн-курсів професійної підготовки. Розвиток цифрової інфраструктури в Україні та поширення інтернет-доступу створюють технічні можливості для впровадження дистанційних освітніх програм. Онлайн-консультації з психологами та кар'єрними консультантами можуть забезпечити доступність послуг для ветеранів у віддалених регіонах. Створення віртуальних центрів підтримки ветеранських спільнот сприяло б формуванню мереж взаємопідтримки та обміну досвідом між ветеранами.

Інтеграція елементів різних міжнародних моделей у єдину українську систему освітньої підтримки ветеранів потребує створення координаційного

механізму та поетапного впровадження з урахуванням наявних ресурсів та інституційних можливостей. Український ветеранський фонд [5] може стати центральним координатором впровадження адаптованих міжнародних практик, забезпечуючи методичну підтримку та моніторинг ефективності програм. Законодавче забезпечення комплексної системи освітньої підтримки ветеранів потребує розробки спеціального закону, що регулював би всі аспекти освітньої реінтеграції. Поступове нарощування фінансування та розширення переліку освітніх послуг дозволить створити ефективну систему підтримки ветеранів, що відповідатиме міжнародним стандартам та українським реаліям.

Адаптація та впровадження міжнародних практик освітньої підтримки ветеранів в Україні потребує комплексного підходу, що поєднує законодавчі зміни, інституційний розвиток, збільшення фінансування та створення партнерських відносин між державним, приватним та громадським секторами. Успішна реалізація адаптованих міжнародних моделей сприятиме ефективній реінтеграції ветеранів у цивільне життя та підвищенню їхнього соціально-економічного статусу через освітні механізми.

Висновки до третього розділу

Міжнародний досвід освітніх ініціатив для ветеранів демонструє широкий спектр успішних практик, що можуть слугувати орієнтирами для розвитку української системи освітньої підтримки. Особливо показовими є приклади США, Канади та країн Європейського Союзу, де створено комплексні системи освітніх пільг, спеціалізованих програм та інституційної підтримки ветеранів. Ці моделі характеризуються високим рівнем інституціоналізації, значними фінансовими ресурсами та розвиненою інфраструктурою супроводу. Аналіз міжнародних практик розкриває важливість системного підходу, що поєднує законодавче забезпечення, фінансові механізми та спеціалізовані освітні програми. Особливу увагу заслуговують ініціативи, спрямовані на підтримку жінок-ветеранок, ветеранів з інвалідністю та тих, хто має посттравматичні стресові розлади.

Порівняльний аналіз українського та міжнародного досвіду виявляє як спільні риси, так і специфічні особливості національних систем освітньої підтримки ветеранів. Україна демонструє прогрес у розвитку законодавчої бази та створенні базових програм, проте потребує значного посилення ресурсного забезпечення та розширення спектру доступних освітніх можливостей. Адаптація міжнародних практик до українських умов вимагає врахування особливостей національного контексту, включаючи тривалість конфлікту, специфіку військових дій та соціально-економічні умови. Найбільший потенціал для впровадження мають програми професійної перепідготовки, цифрової освіти, підприємницької підготовки та психосоціальної підтримки. Успішна імплементація міжнародного досвіду потребує поетапного підходу, який враховує наявні ресурси та інституційні можливості України.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів магістерського дослідження «Освітні ініціативи для ветеранів війни: аналіз українського та міжнародного досвіду підтримки адаптації та соціальної реінтеграції» свідчить про досягнення мети, послідовне вирішення всіх поставлених завдань і дає підстави для таких висновків.

Проблематика освітньої підтримки ветеранів викликає стійкий інтерес у вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків, однак цілісні дослідження, що пов'язують проектування, реалізацію та оцінювання освітніх ініціатив із соціальною реінтеграцією, залишаються обмеженими, що посилює актуальність теми для України в умовах війни та повоєнного відновлення. Освіта в цьому контексті осмислюється як ресурс особистісної трансформації, інтеграції у соціальні практики та побудови життєвої перспективи, що виходить за межі військового досвіду.

1. Розкрито сутність та значення освітніх ініціатив у контексті адаптації ветеранів. На основі аналізу наукових та літературних джерел розкрито сутність та значення освітніх ініціатив у контексті адаптації ветеранів. Освітні ініціативи для ветеранів представляють собою комплексну систему заходів, програм та проєктів, спрямованих на забезпечення можливостей здобуття нових знань, умінь та навичок особами, які брали участь у бойових діях або військових конфліктах; вони охоплюють широкий спектр освітніх послуг — від базової грамотності та професійно-технічної підготовки до вищої освіти та програм безперервного навчання протягом життя. Встановлено, що їх значення полягає у перетворенні військового досвіду на цивільні компетентності, підвищенні працевлаштовуваності, розширенні участі у громадському житті та зниженні ризиків соціальної ізоляції.

2. Досліджено соціальну реінтеграцію як підґрунтя для освітньої підтримки. Соціальна реінтеграція ветеранів визначена як багатовимірний процес повернення колишніх військовослужбовців до цивільного життя з повноцінним включенням у соціально-економічні, культурні та політичні процеси суспільства; цей процес є фундаментальною основою для розроблення

та впровадження освітніх програм підтримки, оскільки освіта виступає ключовим механізмом соціальної мобільності й адаптації. Показано, що реінтеграція виходить за межі працевлаштування чи житла і передбачає трансформації ідентичності, цінностей та життєвих орієнтирів, а також потребує інституційної координації, гнучкості навчального процесу та індивідуалізації освітніх маршрутів.

3. Визначено роль освіти в психологічній та професійній адаптації ветеранів. Теоретичний аналіз засвідчив подвійну роль освіти: як інструмент психологічної реабілітації (подолання наслідків травматичного досвіду, відновлення самооцінки, формування впевненості у власних силах) і як засіб професійного переорієнтування (набуття нових компетентностей, зростання конкурентоспроможності на ринку праці, побудова стійкої кар'єрної траєкторії). Установлено, що навчальне середовище сприяє формуванню відчуття самодостатності та контролю над власним життям, що є критично важливим для активного суспільного функціонування.

4. Проаналізовано українські програми та проекти в освітній сфері для ветеранів. Виявлено наявність системи державних ініціатив (професійна перепідготовка, підвищення кваліфікації, здобуття вищої освіти на пільгових умовах, цифрові сервіси підтримки) та широкого кола громадських і приватних проектів (інтенсиви, курси, менторські й просвітницькі програми), що доповнюють державну пропозицію. Урядові ініціативи характеризуються системністю та державним фінансуванням, проте часто стикаються з бюрократичними перешкодами та недостатньою гнучкістю у відповіді на індивідуальні потреби ветеранів. Громадські проекти, навпаки, демонструють високу адаптивність та інноваційність підходів, але мають обмежені фінансові ресурси та охоплюють менший контингент учасників.

5. Оцінено виклики та перспективи розвитку освітніх ініціатив в Україні. До ключових викликів віднесено фрагментарність пропозиції, нерівномірність доступу між регіонами, обмеженість фінансування, недостатню координацію суб'єктів, недосконалі механізми моніторингу й оцінювання ефективності, а

також потребу врахування специфічних потреб різних категорій ветеранів. Перспективи розвитку пов'язані з інтеграцією цифрових технологій і дистанційних форматів, розширенням можливостей індивідуалізації освітніх траєкторій, посиленням співпраці між державними інституціями, закладами освіти, роботодавцями та громадськими організаціями, а також зі створенням узгоджених стандартів якості для програм підтримки.

6. Міжнародний досвід демонструє значну різноманітність підходів до освітніх ініціатив для ветеранів: найбільш успішними є комплексні програми, які поєднують освітні, психологічні, соціальні та економічні компоненти підтримки й забезпечують індивідуалізований підхід до кожного ветерана з урахуванням його освітнього рівня, професійних інтересів, психологічного стану та сімейної ситуації. Порівняльний аналіз українського та зарубіжного досвіду засвідчив спільні засади (визнання ключової ролі освіти в реінтеграції, поєднання державної та громадської підтримки, розуміння комплексності проблем адаптації) і відмінності (рівень фінансування, якість координації між інституціями, ступінь розвитку партнерств між державою, бізнесом і громадськістю). Можливості адаптації й упровадження міжнародних практик в Україні є значними за умови врахування національних особливостей і сучасного контексту: пріоритетними напрямками визначено розробку інтегрованих освітніх платформ, створення систем менторства та психологічної підтримки, запровадження механізмів оцінювання ефективності програм і розвиток партнерств між закладами освіти та роботодавцями. Перспективи подальшого розвитку вимагають системної трансформації підходів на рівні державної політики: формування єдиної національної стратегії освітньої підтримки ветеранів, розроблення стандартів якості та забезпечення сталого фінансування, утвердження культури суспільної відповідальності, а також цифровізації освітніх процесів для гарантування доступності послуг незалежно від місця проживання і фізичного стану ветеранів.

Виконання окреслених завдань підтверджує досягнення мети дослідження: розкрито сутність і значення освітніх ініціатив у реінтеграції ветеранів,

обґрунтовано соціальну реінтеграцію як підґрунтя освітньої підтримки, визначено подвійну роль освіти в психологічній та професійній адаптації, здійснено аналіз українських програм і проєктів, оцінено виклики та перспективи їх розвитку, а також вивчено міжнародний досвід і можливості його адаптації в Україні. Практична цінність одержаних результатів полягає у використанні напрацювань для формування державної політики, удосконалення програм закладів освіти та ініціатив громадського сектору, а також для розбудови партнерств з роботодавцями.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що освітні ініціативи для ветеранів є не лише соціальною необхідністю, а й стратегічною інвестицією в людський капітал держави: ефективна система освітньої підтримки сприяє успішній реінтеграції ветеранів у суспільство та зміцнює економіку країни завдяки залученню мотивованих фахівців, спроможних робити вагомий внесок у розвиток різних галузей.

ДЕКЛАРАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ ГШІ

Автори заявляють про використання генеративного ШІ у процесі дослідження та підготовки рукопису. Відповідно до таксономії GAIDeT (2025), наведені нижче завдання були делеговані інструментам генеративного ШІ за повного людського нагляду:

- Генерування ідей
- Пошук і систематизація літератури
- Формулювання висновків
- Переклад

Використаний інструмент генеративного ШІ: ChatGPT-5.

Повну відповідальність за фінальний рукопис несуть автори.

Інструменти генеративного ШІ не зазначаються як автори та не несуть відповідальності за кінцеві результати.

Декларацію подав(ла): Балусєва Ольга

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична та статистична інформація. Державний центр зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/68> (дата звернення: 09.06.2025).
2. Базаєва М. Витоки новітньої структури та інституціоналізації державної політики щодо ветеранів у США. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*. 2022. № 1 (33). С. 14–20. URL: <http://e-apnsnim.bsmu.edu.ua/article/view/263326> (дата звернення: 09.06.2025).
3. Балуська О., Попова А.С. Освітні ініціативи для ветеранів війни: аналіз українського та міжнародного досвіду підтримки адаптації та соціальної реінтеграції. *Наука III тисячоліття : пошуки, проблеми, перспективи розвитку* : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (23-24 квітня 2025 року) : збірник тез. Запоріжжя : БДПУ, 2025. 417 с.
4. Болотіна Є. В., Шубна О. В., Бившева Л. О. Особливості фінансування та управління системою соціального захисту населення в Україні. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 1 (40).
5. Бурлаєнко Т. І., Дубініна О. В., Ковальова О. А., Кочарян А. Б. Відновлення освіти на постконфліктних територіях: зарубіжний досвід та ініціативи України : аналітичні матеріали. 2024.
6. Васьків В. Соціально-психологічна адаптація як чинник формування особистості в умовах трансформації суспільства. Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки військового професіонала у глобалізованому світі. 2021. С. 42–45. URL: <https://nuou.org.ua/assets/documents/konf-21-11-11-zb-npk.pdf#page=241> (дата звернення: 09.06.2025).
7. Воробйова Г. В., Зозуля С. С. Зарубіжні тренди соціальної політики захисту ветеранів. *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. пр. 2021. Вип. 68. С. 90–95.
8. Гавловський О. Д. Рівні тривожності та депресії учасників антитерористичної операції. Україна. *Здоров'я нації*. 2019. Вип. 1. С. 15–18. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi->

bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Uzn_2019_1_4 (дата звернення: 09.06.2025).

9. Голубєва О. Волонтерство як інструмент соціальної адаптації ветеранів: досвід України. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2023. № 1. С. 45–53.

10. Гудзь Т. О. Соціально-психологічна реабілітація українських ветеранів. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна*. 2019. Вип. 32. С. 74–86.

11. Гусак Н. М. Роль ветеранських організацій у соціальній адаптації ветеранів війни. *Вісник Львівського університету. Серія «Соціологічні студії»*. 2020. № 2. С. 85–92.

12. Дубровський В. В. Післявоєнна реінтеграція та волонтерські ініціативи: аналітичний огляд моделей реабілітації. *Демократичне врядування*. 2021. Вип. 28.

13. Є-Ветеран. Державні сайти України. URL: <https://eveteran.gov.ua> (дата звернення: 09.06.2025).

14. Захаріна Т. І. Аналіз практик і проєктів соціальної реінтеграції ветеранів гібридної війни в умовах сучасного українського соціуму. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Педагогічні науки*. 2023. № 3 (56). С. 10–16.

15. Захаріна Т. І. Інтегративні тенденції підготовки соціальних працівників до роботи з військовослужбовцями та членами їх сімей. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2023. № 2. С. 10–16.

16. Захаріна Т. Реінтеграційний потенціал ветеранів як чинник успішної їх реінтеграції в соціум. *Social Work and Education*. 2023. Vol. 10, No. 3. С. 263–275. URL: <http://dSPACE.tnpu.edu.ua/handle/123456789/30739> (дата звернення: 09.06.2025).

17. Зубачов Є. В. Реінтеграція ветеранів: світовий та український досвід. URL:

http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/7202/1/2025_Zubachov_281_%d0%9f%d0%a3_Mag.pdf (дата звернення: 09.06.2025).

18. Іванов М. О. Національна безпека і реінтеграція ветеранів: взаємозв'язок. *Вісник національної безпеки України*. 2023. 11 (2). С. 89–97.

19. Іщенко І. С. Волонтерська участь як чинник відновлення соціальної активності в постконфліктному суспільстві. *Гуманітарний вісник*. 2021. № 49. С. 104–109.

20. Кармазіна М. С. Роль волонтерського руху в Україні: соціально-політичний аспект. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень*. 2020. № 6. С. 78–85.

21. Кіріллова Ю., Знов'яз В., Ткалич М. Потреби ветеранів 2023. URL: <https://veteranfund.com.ua/analytics/needs-of-veterans-2023> (дата звернення: 09.06.2025).

22. Коваленко М. О. Вплив волонтерської діяльності на соціальну інтеграцію ветеранів. *Вісник соціальної роботи*. 2021. № 3. С. 112–119.

23. Коваль Г. В., Мурашко Д. М. Основні засади реінтеграції ветеранів: досвід США. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 11 (281).

24. Кондратюк С. В. Волонтерська діяльність як інструмент соціальної мобілізації громад. *Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту. Серія: Психологічні науки*. 2022. Вип. 5. С. 121–127.

25. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.06.2025).

26. Коцемир В. В. Науково-освітня дипломатія як інструмент зовнішньої політики України: виклики та перспективи. 2024.

27. Лебедев В. Г. Психологічна адаптація ветеранів: український контекст. *Науковий вісник психології*. 2021. 3 (5). С. 45–56.

28. Наньєва М. І. Організація соціальної підтримки ветеранів війни: міжнародний досвід. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*. 2025. № 44. С. 464–473.
29. Пінчук Р. С., Письменна О. П. Правовий захист учасників бойових дій та ветеранів війни. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. № 83.
30. Пріб Г. А., Бегеза Л. Є., Раєвська Я. М. Соціально-психологічна адаптація військовослужбовців/ветеранів: проблематика вивчення. *Психологія особистості*. 2022. Вип. 5. С. 159–163.
31. Про реалізацію експериментального проєкту щодо запровадження інституту помічника ветерана в системі переходу від військової служби до цивільного життя : постанова Кабінету Міністрів України від 16 черв. 2023 р. № 652. Урядовий кур'єр. 2023. № 118. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/652-2023-п#Text> (дата звернення: 09.06.2025).
32. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22 жовт. 1993 р. № 3551-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 4. Ст. 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 09.06.2025).
33. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту. Офіційний веб-портал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 09.06.2025).
34. Про утворення бюджетної установи “Український ветеранський фонд” : наказ Міністерства у справах ветеранів України. URL: <https://mva.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/наказфонд.pdf> (дата звернення: 09.06.2025).
35. Рудкевич Н. І. Методика соціально-педагогічної роботи : навч.-метод. посіб. Львів : Растр-7, 2021. 324 с.
36. Скільки ветеранів може бути в Україні після війни – інтерв'ю з Юлією Лапутіною. РБК-Україна. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/skilki-veteraniv-mozhe-buti-ukrayini-pislya-1697207276.html> (дата звернення: 09.06.2025).

37. Соціальні послуги для ветеранів та ветеранок у громадах: виклики та потреби. *Cedos*. URL: <https://cedos.org.ua/researches/soczialni-poslugy-dlya-veteraniv-ta-veteranok-u-gromadah-vyklyky-ta-potreby/> (дата звернення: 09.06.2025).

38. Фурман М. Б. Волонтерська діяльність як елемент соціальної реабілітації військовослужбовців-учасників бойових дій. 2025.

39. Храпатий С., Мельничук Т., Красилова Ю., Удовенко Ю., Голотенко А. Військові ветерани: перепідготовка та розробка освітніх програм для економічного відновлення в Україні. *Research in Post-Compulsory Education*. 2024. 40 с.

40. Чістякова І. М. Зарубіжний досвід соціального захисту ветеранів війни. *XXIII Міжнародна науково-практична конференція «Людина, культура, техніка в новому тисячолітті»*. 2022. С. 211–214.

41. Як у США дбають про своїх ветеранів і чого може навчитися Україна. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/04/21/699365/> (дата звернення: 09.06.2025).

42. Яровенко Н. А. Державна політика у сфері соціальної підтримки ветеранів війни. 2024.

43. Rettray N. et al. The Association Between Reintegration, Perception of Health and Flourishing During Transition from Military to Civilian Life Among Veterans with Invisible Injuries. *Journal of Veterans Studies*. 2023. Vol. 9, No 1. С. 224–234.

44. Suchikova Y., Tsybuliak N., & Teixeira da Silva J. A. & Nazarovets, S. GAIDeT (Generative AI Delegation Taxonomy): A taxonomy for humans to delegate tasks to generative artificial intelligence in scientific research and publishing. *Accountability in Research, in press*. 2025. <https://doi.org/10.1080/08989621.2025.2544331>

45. Tsurkan-Saifulina Yu. V. Social and psychological rehabilitation of war veterans. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Pedagogy and Psychology"*. 2022. Vol. 8, No. 4. P. 96–104.